

Česko (slovenská) propagace v letech 1918 – 1938

Propagace tělovýchovných jednot

Bc. Zuzana Tůmová

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav marketingových komunikací
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana Tůmová**
Osobní číslo: **K14250**
Studijní program: **N7202 Mediální a komunikační studia**
Studijní obor: **Marketingové komunikace**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Propagace tělovýchovných jednot v Čechách a na Moravě
v letech 1918 1938**

Zásady pro vypracování:

- 1. Provedte rešerši odborné literatury vztahující se k tématu a stanovte cíle diplomové práce**
- 2. Popište problematiku propagace zvolených tělovýchovných jednot v Čechách a na Moravě v letech 1918 až 1938 s využitím archivních materiálů**
- 3. Porovnejte propagaci vybraných tělovýchovných jednot z hlediska celorepublikové působnosti**
- 4. Zhodnoťte výstupy z porovnávaných propagací a naplnění cílů diplomové práce**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

KÖSSL, Jiří. KRÁTKÝ, František. MAREK Jaroslav. 1986. Dějiny tělesné výchovy. Vyd. 1. Praha: OLYMPIA. 505/21/857

KÖSSL, Jiří. ŠTUMBAUER, Jan. WAIC, Marek. 2008. Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury. Vyd. 3. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1566-0

SEDLÁČEK, František, KOVÁŘ, Stanislav a BARCHÁNEK, Josef, 1947. Prodáváme reklamou. V Praze: Tiskařské a vydavatelské družstvo československého obchodnictva. 412-III s., [XXIV] s. obr. příl. Malá edice československého podnikání

SOLAR, Jiří, 1938. Reklamní příručka. Praha: J. Solar

SUTNAR, Miroslav. 1948. Co dokáže reklama. Praha

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. 1999. Zlaté časy české reklamy. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-715-1

WAIC, Marek. 2012. Byli jsme a budem: 150 let Sokola. Vyd. 1. Praha: Agentura LEMAN, s.r.o. ISBN 978-80-260-1625-0

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Mgr. Radim Bačuvčík, Ph.D.

Ústav marketingových komunikací

Datum zadání diplomové práce:

31. ledna 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

21. dubna 2017

Ve Zlíně dne 3. dubna 2017

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.

děkanka

doc. Ing. Mgr. Olga Jurášková, Ph.D.

ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Baru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- baru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se přičítá zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčním užitím), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně

5. 4. 2019

ZUZANA TROJANOVÁ
Jméno, příjmení, podpis

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nejpozději tři dny před odevzdáním bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, u kterých proběhne obhajoba, včetně posouzení oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím sdělovacího prostředku v elektronické podobě, kterou spravuje Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy. Vysoká škola odevzdání práce nezveřejňuje, dříve než zveřejní na jiném způsobem.

(2) Bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce odevzdané umučením k obhajobě musí být též nejpozději pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo nepřímo tak učeno, v místě určeném vysoké školou, kde se má konat obhajoba práce. Kdož se může ze zveřejnění práce odchýlit na své náklady výlohy, náklady nebo razoměřením.

(3) Platí, že odevzdání práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

(4) Vysoká škola může odložit zveřejnění bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce nebo jejich částí, a to po dobu třiceti dnů před zveřejněním, nejdéle však na dobu 3 let. Množství a podmínky zveřejnění musí být součástí odložením zveřejnění na stejném místě, kde jsou zveřejňovány bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, již se týká odchýlit zveřejnění podle věty první, jedním úkolem práce k uchování množství:

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, už je-li nížež za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní účelům potřebné dílo vyvolané žákem nebo studentem ke spíše školních nebo studijních povinnostem vyplývajícím z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opatření autor takového díla udělit souhlasí bez vědomí školy, mohou se pro osoby domáhající obvyklého projevu jeho vůle a souhlas. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nepřetrženo.

(2) Není-li splněno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněným zájmem školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výlohy jim poskytnuté v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licencí podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Právo se přiměřeně k vyplývajícímu, dožadování školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 2.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá propagací tří největších tělovýchovných jednot působících na území Československa v letech 1918 – 1938. Srovnávanými tělovýchovnými jednotami jsou Československá obec sokolská, Československý orel a Dělnická tělovýchovná jednota. Zaměřuje se na propagaci z hlediska regionální působnosti pouze na území Čech a Moravy. Porovnává propagační aktivity těchto organizací z pohledu zvolených cílových skupin a užitých propagačních prostředků. V závěru se věnuje srovnání propagačních aktivit výše zmíněných tělovýchovných jednot a předkládá možnosti jejich využití v současnosti.

Klíčová slova: propagace, reklama, akce, tělovýchovná jednota, Sokol, Orel, DTJ

ABSTRACT

This diploma thesis analyzes promotion of the three most famous sport organizations which operated in Czechoslovakia in the period of 1918 – 1938. They are Československá obec sokolská, Československý orel and Dělnická tělovýchovná jednota. The thesis studies promotion in the region of Bohemia and Moravia. Finally compares their promotional tools and activities.

Keywords: promotion, commercial, event, tělovýchovná jednota, Sokol, Orel, DTJ

Chtěla bych touto cestou poděkovat PhDr. Zdeňku Křížkovi († 2015) a doc. Ing. Mgr. Radimu Bačuvčíkovi, Ph.D. za podporu a cenné odborné rady při psaní této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PROPAGACE V ČESKOSLOVENSKU	11
1.1 ZAČÁTKY PROPAGACE V ČESKOSLOVENSKU	11
1.2 PROPAGACE V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1938	12
2 SPORT V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1938	15
2.1 TĚLOVÝCHOVNÉ JEDNOTY V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1938	15
2.1.1 Modernizace tělovýchovných jednot	16
2.1.2 Role tělovýchovných jednot v tehdejší společnosti	17
2.1.3 Postavení žen v tělovýchovných jednotách	17
2.1.4 Tělovýchovné jednoty a politika	18
2.2 SOKOL	19
2.3 OREL	23
2.4 DĚLNICKÁ TĚLOVÝCHOVNÁ JEDNOTA	27
3 METODIKA PRÁCE	29
3.1 CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE	29
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	29
3.3 VÝZKUMNÉ METODY	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 PROPAGACE SOKOLA	31
4.1 VIZUÁL	31
4.2 PR 32	
4.3 TIŠTĚNÁ PROPAGACE.....	36
4.4 NÁBOROVÉ KAMPANĚ	36
4.5 AKCE (EVENTY)	39
4.6 CHARITATIVNÍ ČINNOST	40
4.7 SHRNUÍ PROPAGACE SOKOLA	40
5 PROPAGACE ORLA	42
5.1 VIZUÁL	42
5.2 PR 43	
5.3 TIŠTĚNÁ PROPAGACE.....	45
5.4 ORELSKÉ NÁBOROVÉ AKCE	45
5.5 AKCE (EVENTY)	47
5.6 CHARITATIVNÍ ČINNOST	48
5.7 SHRNUÍ PROPAGACE ORLA	48
6 PROPAGACE DTJ	50

6.1	VIZUÁL	50
6.2	PR 51	
6.3	TIŠTĚNÁ PROPAGACE.....	52
6.4	NÁBOROVÉ KAMPANĚ	52
6.5	AKCE (EVENTY)	55
6.6	CHARITATIVNÍ ČINNOST	56
6.7	SHRNUTÍ PROPAGACE DTJ	57
7	POROVNÁNÍ VIZUÁLU SOKOLA, ORLA A DTJ.....	58
7.1	BARVY	58
7.2	SYMBOLY A MOTIVY	58
7.3	LOGO.....	59
7.4	KROJ	59
8	POROVNÁNÍ PR SOKOLA, ORLA A DTJ.....	61
9	POROVNÁNÍ TIŠTĚNÉ PROPAGACE ČOS, ORLA A DTJ	64
10	POROVNÁNÍ NÁBOROVÝCH KAMPANÍ SOKOLA, ORLA A DTJ	66
11	POROVNÁNÍ AKCÍ (EVENTŮ) SOKOLA, ORLA A DTJ	68
12	POROVNÁNÍ CHARITATIVNÍ ČINNOSTI SOKOLA, ORLA A DTJ.....	70
13	CELKOVÉ SHRNUTÍ.....	71
13.1	VIZUÁL	71
13.2	PR 71	
13.3	TIŠTĚNÁ PROPAGACE.....	71
13.4	NÁBOROVÉ KAMPANĚ	71
13.5	AKCE (EVENTY).....	72
13.6	CHARITATIVNÍ ČINNOST	72
	ZÁVĚR	73
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	74
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	77
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	79
	SEZNAM TABULEK.....	80
	SEZNAM OBRÁZKŮ	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Česká republika je zemí s dlouhou sportovní tradicí. Rozmanité druhy sportů Češi pěstovali již za dob Rakouska Uherska. Ve stejné době byly zakládány první sportovní spolky a také tělovýchovné jednoty. Záslouhou dr. Miroslava Tyrše se čím dál tím více Čechů a Slováků věnovalo zušlechťování těla a duše v některé z těchto tělovýchovných jednot. Slibně se rozvíjející činnost přerušilo vypuknutí první světové války. Sport byl v té době převážně záležitostí mužskou a většina zdravých a mladých mužů narukovala do armády. Tělovýchovné jednoty obnovují svou činnost okamžitě po vyhlášení samostatného Československa. Z počátku také nahrazují nepřítomnou armádu do doby návratu československých legionářů zpět do vlasti. Dochází k modernizaci cvičebních sestav, jednoty rozšiřují svou činnost o další populární sportovní disciplíny, zabývají se vzdělávací činností, organizují kulturní akce, věnují se charitativní činnosti a do jejich chodu se čím dál tím více zapojují také ženy. Dochází také k neshodám a třenicím mezi konkurenčními jednotami. Důvodem je ve většině případů zaměření jednot z hlediska regionálního, politického nebo sociálního. Na konci třicátých let s nastupujícím ohrožením země ze strany hitlerovského Německa toto napětí polevuje a tělovýchovné jednoty osobní útoky omezují na minimum.

V období prvorepublikovém byl snad každý Čechoslovák členem některé z tehdejších tělovýchovných organizací a spolků.

Diplomová práce se věnuje tématu propagace sportu, konkrétně tělovýchovných jednot v Československu v letech 1918 – 1938, v období tzv. první republiky. Navazuje na autorčinu bakalářskou práci se stejnou tematikou. Téma rozšiřuje o třetí nejvýznamnější tělovýchovnou jednotu tehdejší doby, a to Československého orla.

Zatímco v bakalářské práci autorka zpracovávala propagaci zvolených tělovýchovných jednot pouze z pohledu tištěné propagace a náborových kampaní, v diplomové práci se věnuje propagačním aktivitám zvolených tělovýchovných jednot v širším kontextu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROPAGACE V ČESKOSLOVENSKU

V této kapitole budou krátce shrnuty poznatky současných i tehdejších autorů k danému tématu. Budou vymezena základní fakta a historické milníky.

1.1 Začátky propagace v Československu

Vliv na začátek propagačních činností před první světovou válkou měla modernizace společnosti. Vznikla potřeba propagovat nové a dosud neznámé zboží tak, aby s ním mohla být seznámena široká veřejnost.

Nejčastějšími formami prezentace byly:

- plakáty
- reklamní pohlednice
- cedule a tabule

Své zboží propagovali velké závody i drobní živnostníci. Většina tehdejších firem měla vlastní logo, které tvořil název firmy mnohdy doplněný o slogan. Název firmy se v té době často odvíjel od jména majitele. To pak bylo součástí názvu firmy. K názvu zbývalo vybrat vhodný slogan, který dle Solara (1938, nečíslováno) byl velmi důležitý. Existovalo mnoho podob reklamy „*od tradiční kombinace obrazu a textu k více či méně nápaditým veršovaným pobídkám.*“ (Mediaguru, ©2017). Dle Vošahlíkové (1999, s. 15) se reklama na českém a slovenském území začala prosazovat až na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Jedním z nejrozšířenějších propagačních prostředků se stala inzerce. Propagace touto formou firmy finančně příliš nezatěžovala. Nejrozšířenější formou inzerce byla inzerce rádková. (Mediaguru, ©2017)

Důležitou roli v tehdejší reklamě hrály plakáty. V danou dobu šlo o nejpoužívanější a nejpopulárnější reklamní prostředek. Na tomto faktu se shodnou Vošahlíková (1999, s. 89), Solar (1938, nečíslováno) i server Mediaguru (©2017). Plakáty navrhovali přední čeští výtvarní umělci jako např. Alfons Mucha, Max Švabinský, Antonín Slavíček nebo Jaroslav Špillar. Navrhování reklamních plakátů se tak stalo záležitostí uměleckou. Z toho důvodu mají dnes tyto plakáty nevyčíslitelnou hodnotu.

Plakáty později doplnily různé formy cedulí, tabulí nebo plechových a smaltovaných desek. Začínalo se pracovat s obchodními výlohami a objevují se první známky „*cílené re-*

klamy v podobě obchodního sdělení zasílané přímo zákazníkům domů – tedy dnešní direct maily.“ (Mediaguru, ©2017).

Významné osobnosti a publikace na téma reklama

Na začátku dvacátého století se objevují první odborníci na reklamu a začínají vycházet odborné publikace k tomuto tématu. Průkopníkem české reklamy byl Zdenko Šindler a jeho kniha *Moderní reklama*, která vyšla poprvé v roce 1906. Ve své knize praví např. „*Reklama byla, jest a bude... Je alfou a omegou... Je nejmocnější pákou obchodu*“, a že „*Reklama zde bude, dokud lidstvo nezahyne.*“ (Šindler, cit. podle Mediaguru, ©2017).

Druhou významnou publikací z oboru byla kniha Šindlerova následovníka Vojty Holmana s názvem *Reklama a život*, která vyšla poprvé v roce 1909. Šlo o metodickou pomůcku pro zadavatele reklamy. Obsahuje rady, jak vytipovat a oslovit vhodnou cílovou skupinu.

1.2 Propagace v Československu v letech 1918 – 1938

Ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století došlo k velkému boomeru reklamy v Československu. Tištěná reklama už není hlavním reklamním nástrojem, začíná jí sekundovat rozhlas a film. Reklamy jsou vysílány v rozhlase a kině. Ve stejné době začíná vycházet časopis TYP, ilustrovaný měsíčník pro úspěšné podnikání. Na konci dvacátých let dvacátého století jej odebíralo více než 7 000 továrníků, živnostníků a obchodníků (Mediaguru, ©2017).

V roce 1927 dochází k založení Reklubu (Reklamní klub) československé organizace reklamních pracovníků. Tato instituce vydávala odbornou literaturu z oblasti reklamy a propagace a pořádala odborná školení. Členy Reklubu byli pracovníci reklam a s ní souvisejících oborů. (Hornák, 2010, s. 153)

Na konci třicátých let dochází k rozvoji neonové reklamy a typografie. Vychází publikace typografa Zdeňka Rossmanna s názvem *Písmo a fotografie v reklamě*. Spolu se Zdeňkem Rossmannem je za průkopníka v této oblasti považován Ladislav Sutnar, další vynikající typograf. Oba dva se věnovali také komerční grafice. Díky masivnímu rozvoji neonové reklamy byla všude vidět loga.

Filmová reklama

Důležitou propagační roli za první republiky měla filmová reklama. Film nahrazuje promítání reklam z diapozitivů. Na tvorbě filmových reklam se podíleli přední čeští umělci. Byli

mezi nimi např. herci a herečky Vlasta Burian, Raoul Schráníl, Eman Fiala, Lída Baarová, Adina Mandlová nebo Hana Vítová a režisér Martin Frič. Formátem šlo o krátké reklamní filmy, zhruba pěti až deseti minutové, různých žánrů. Natáčely se grotesky, příběhy s detektivní zápletkou atd. Cílem těchto reklamních filmů bylo informovat, pobavit a přesvědčit diváky k nákupu.

Prvním filmovou reklamou v tehdejší Československu byl snímek s názvem „Ferenc a kráva“. Šlo v ní o propagaci rostlinného tuku Sana. Byla natočena v roce 1927 a hlavními představiteli byli bratři Ferenc Futurista a Eman Fiala.

Příklady dalších reklamních filmů:

- Posel míru – reklama na obuv firmy Baťa
- Má-li manžel špatnou náladu – reklama na likér Klášterní tajemství
- Dobrá rada nad zlato – reklama na gumové pásy
- Tři muži na silnici (slečnu nepočítaje) – reklama na pneumatiky Baťa
- Podzimní rozmary – reklama na obuv Baťa
- Posel míru – reklama na obuv Baťa

Ve zmiňované době snad neexistovala velká firma, která by nepracovala s reklamou. Největšími zadavateli byly firmy jako Baťa, Škoda, Nehera, Rolný, Schicht atd. Tyto firmy měly vlastní propagační oddělení, které připravovalo reklamní strategii firmy. Byl kladen důraz na využití všech dostupných propagačních prostředků. Firmy si samy školily své obchodní zástupce, péče o zákazníka byla na prvním místě. Vhodným místem pro propagaci byly také výlohy provozoven a obchodů.

Hornák (2010, s. 153) ve své knize upozorňuje na první soutěž v aranžování výkladních skříní v tehdejší Československu v roce 1926.

Na konci třicátých let vznikají první české reklamní agentury a zvyšuje se počet kvalifikovaných reklamních pracovníků. Vycházejí odborné publikace na toto téma. Příkladem je kniha s názvem Reklamní poradce od Jiřího Solara z roku 1938. Kniha nabízí praktické rady a návody pro reklamní pracovníky, zejména z oblasti komunikace s klientem. Nabádá k provedení důkladné analýzy prostřednictvím vhodně formulovaného dotazníku. Se Solarovými názory se shodují také Sedláček, Barchánek a Kovář (1947, s. 67). Solar byl autorem několika breviářů pro obchodníky i běžné čtenáře. Byl také autorem knihy Kurz obchodní reklamy (Hornák, 2010, s. 152).

Reklama v Československu za první republiky zažívala řečeno s Vošahlíkovou (1999) zlaté časy. Podpis mnichovské dohody a následné události tomu učinily přítrž.

2 SPORT V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1938

Tato kapitola představí prostředí tělovýchovných jednot v období první republiky. Okrajově se zmíní také o fungování a zřizování sportovních organizací v rámci státního systému.

Státní systém péče o tělovýchovnou kulturu

Sportem se za první republiky zabíralo hned několik ministerstev. Zimní sporty a turistika patřily pod ministerstvo obchodu. Důvodem byl rozvoj turistického ruchu, kterému tyto sporty výrazně napomáhaly. Ministerstvo národní obrany spravovalo agendu šermu, jezdectví, střelby a účasti sportovců z řad vojska na olympijských hrách. Sporty jako automobilismus, motocyklismus a letectví pak spadaly pod ministerstvo veřejných prací. O zbylé sporty se staralo ministerstvo veřejného zdravotnictví a ministerstvo tělesné výchovy. Ministerstvo vnitra mělo ve své gesci povolování a zakazování tělovýchovných spolků. (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 121 cit. podle Tůmová, 2014)

2.1 Tělovýchovné jednoty v Československu v letech 1918 – 1938

Vznik samostatné Československé republiky v roce 1918 vytvořil vhodné podmínky pro rozvoj sportovního a tělovýchovného hnutí v zemi. Mnoho tělovýchovných organizací a spolků bylo během první světové války zakázáno nebo rozpuštěno kvůli nedostatku členů z důvodu branné povinnosti. Ihned po vyhlášení samostatnosti začali funkcionáři tělovýchovných organizací pracovat na obnovení jejich činnosti.

Třemi největšími tělovýchovnými organizacemi působícími na území nově vzniklého Československa byly Československá obec sokolská (dále jen Sokol nebo ČOS), Československý orel (dále jen Orel) a Dělnická tělovýchovná jednota (dále jen DTJ).

Organizačně byly tělovýchovné jednoty v roce 1918 zařazeny pod nově vytvořené ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. „*Při jeho vzniku hrály určitou roli i představy vznikajícího státu o branných funkcích tělesné výchovy a sportu.*“ Mnoho sportovních a tělovýchovných funkcionářů doufalo v neomezenou státní podporu sportu a tělovýchovy (Kössl, Krátký, Marek, 1986, s. 126, cit. podle Tůmová, 2014).

Sokolové byli co do počtu členů největší tělovýchovnou organizací v Československu. Měli tím pádem oproti ostatním tělovýchovným organizacím značné výhody. Sokolští představitelé získali vedoucí postavení v tělovýchovných odborech ministerstva školství a osvěty a ministerstva národní obrany (Kössl, Krátký, Marek, 1986, s. 126). Díky tomu získali rozhodující vliv v poradních sborech ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné

výchovy. Na rozdíl od ostatních tělovýchovných organizací mohli výrazně ovlivňovat směr tělovýchovy v novém státě. I přes tento fakt, nebyly vztahy České obce sokolské a ministerstva vždy ideální. Často se jejich názory rozcházely (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 120).

Vedení Sokola předložilo v dubnu 1919 vládě, ministerstvu školství a osvěty a ministerstvu sociální péče dokument s názvem Návrh České obce sokolské na úpravu tělesné výchovy v republice Československé.

„Návrh obsahoval řadu skutečně progresivních požadavků a opatření (např. nutnost budování tělovýchovných zařízení, zřízení samostatné vysoké tělovýchovné školy, lékařskou péči a další).“ (Kössl, Krátký, Marek, 1986, s. 126-127, cit. podle Tůmová, 2014)

Kössl, Štumbauer, Waic ve své knize (2008, s. 121) podotýkají, že mnoha požadavkům ze strany Sokola nebylo vyhověno z důvodů finančních.

2.1.1 Modernizace tělovýchovných jednot

V tělovýchově byly hledány nové postupy a cesty k její modernizaci. Ze začátku Sokolové, Orli i DTJ, cvičili podle Tyršovy soustavy, zejména cviky na nářadí, prostná či pořadová cvičení (Mucha, 1975, s. 34). Postupem času přibývali jiné sporty, jako byla např. lehká atletika, zimní sporty, vodní sporty, jízda na koni, turistika apod. Orli se od začátku vymezovali vůči materialistickému pojetí cvičení, argumentovali nadřazeností ducha nad tělem (Vejvar, 2014, s. 5). Orel se věnoval zejména základní tělesné výchově, později k ní přibývaly i jiné sporty, např. plavání, lehká atletika, lyžování bruslení, házená, košíková, box, šerm, kopaná, odbíjená, lední hokej, cyklistika a stolní tenis.

Sokolové i DTJ se ze začátku stavěli proti kopané. Považovali tento sport za hrubý, surový a neurvalý. Takováto prezentace sportu nešla dohromady s původními idejemi tělovýchovného hnutí (Tůmová, 2014). Orlové se na začátku pro změnu vymezovali vůči Tyršovu tělocviku jako takovému a také odmítali některé sportovní disciplíny např. box pro jeho násilný charakter (Vejvar, 2014, s. 6). Všechny tři jednoty se věnovaly branné výchově.

Československý sport se v období první republiky potýkal s mnoha problémy, mezi něž patřilo mimo jiné financování ze strany státu. Ve třicátých letech dvacátého století došlo k výraznému snižování finančních prostředků pro sportovní činnost. Podpora ze strany státu se oproti době na počátku dvacátých let dvacátého století výrazně snížila. Tělový-

chovné organizace se tak musely spoléhat na příspěvky od svých členů a na případné sbírky.

Výrazným počinem v oblasti tělovýchovy v otázce financování ze strany státu byla stavba strahovského stadionu (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 122).

2.1.2 Role tělovýchovných jednot v tehdejší společenské životě

Působnost tělovýchovných jednot se nezaměřovala pouze na sport. Věnovaly se také kulturní, vzdělávací a charitativní činnosti. Sokol, Orel i DTJ pořádaly divadelní představení, představení a besídky pro děti, koncerty, plesy nebo výstavy. Organizovali také výlety do přírody, tábory pro děti a rekreace. Sokol a Orel měli vlastní biografy, kde promítali filmy a diapozitivy. Více pozornosti bude tomuto tématu věnováno v praktické části této diplomové práce.

2.1.3 Postavení žen v tělovýchovných jednotách

České a slovenské ženy hrály významnou roli v rozvoji tehdejší tělovýchovy. Ve všech třech uváděných tělovýchovných jednotách se ženy aktivně podílely na chodu a organizaci života a dění v jednotách. Měly své vlastní spolky v rámci organizace, dostávalo se jim prostoru v rámci sportovních a kulturních vystoupení, angažovaly se v náborových kampaňích a charitativních akcích. Sportovní aktivity provozovaly odděleně od mužů. Toto platilo u všech tří organizací. Současně docházelo k úpravám ženských cvičebních úborů z důvodu umožnění lepšího pohybu.

V Sokole nalézaly ženy uplatnění již od počátků vzniku organizace. Významnou osobností byla Klemeňa Hanušová, Tyršova spolupracovnice, spoluzakladatelka a dlouhodobá cvičitelka Tělocvičného spolku paní a dívek pražských, který byl založen v roce 1869. Rok na to se konalo první veřejné vystoupení sokolských žen a dívek. Hanušová upravila Tyršovu soustavu, tak, aby podle ní mohly cvičit i ženy, prosazovala estetická hlediska, cvičení při hudbě, ortopedický tělocvik a pečovala o rozvoj školní tělesné výchovy. Psala metodické pokyny pro cvičitelky, vybírala a vychovávala cvičitelky nové a výrazně ovlivnila postavení žen v tehdejší československé společnosti. (ČOS, ©2017)

Ženské a dívčí spolky vznikaly také při Orlu a DTJ. Dle Nečasové a Randáka, cit. podle Vejvara, (2014, s. 6) přispěla tělovýchova k ženské emancipaci v tehdejší společnosti.

2.1.4 Tělovýchovné jednoty a politika

Politické tlaky se nevyhýbaly ani sportu. Proto i činnost zkoumaných tělovýchovných jednot ovlivňovala politika.

Sokol a politika

„Naše věc není pro strany, ale pro národ veškerý“

Sokolové se prezentovali jako organizace pro osoby všech politických názorů. Členem Sokola byli oba prezidenti prvorepublikového Československa, Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš. Mezi členy Sokola bylo mnoho českých a slovenských politiků z různých politických stran s výjimkou komunistů. (Tůmová, 2014)

Sokolové jasně odmítali přijímat do svých řad členy komunistické strany. Ostře se vymezovali vůči komunistické myšlence jako takové. Se členy komunistické strany se rozcházel v otázce demokracie a nesouhlasili s přílišným prosazováním ruských zájmů. Členové Sokola měli přísný zákaz vstupu do komunistické strany. Sokolové odmítali také fašismus. Toto odmítnutí nebylo tak striktní jako odmítnutí komunismu. (Waic, 2012, s. 210)

Orel a politika

Orel mezi sebe přijímal pouze řádné katolíky. Členové orelské organizace byli zároveň členy křesťanskosociální strany. Křesťanskosociální strana na Moravě stála u prvopočátku Orla, u vzniku prvním křesťanskosociálních tělocvičných odborů.

Propagace Orla šla často ruku v ruce s propagací křesťanskosociální strany. Většina členů orelského vedení byla činná také v této politické straně. Vůči jiným politickým stranám se Orli ostře vymezovali, zejména vůči komunistům.

DTJ a politika

DTJ měla ideově blízko k Československé sociálně demokratické straně. Úzce spolupracovala s jejími politiky. *„V intencích politiky sociální demokracie odmítali činovníci Svazu dělnických tělovýchovných jednot organizace fašistické, komunistické, zájmové organizace církevní, tedy i Orla.“* (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 128). Mnozí členové této strany byli původně členy Sokola, odkud po názorových neshodách s vedením jeho řady opustili a podíleli se na založení DTJ. Ve své vlastní tělovýchovné jednotě se chtěli kromě rozvíjení tělesné kondice věnovat také vzdělávání českých dělníků na poli mravní, estetické a pracovní výchovy. Členové DTJ byli společně se členy Sokola a Orla napadáni konkurenční

Federací dělnických tělocvičných jednot (dále jen FDTJ), která sdružovala zástupce a sympatizanty komunistické strany.

FDTJ na adresu těchto tělovýchovných jednot nešetřila kritikou za přisluhování české buržoazii. Po první dělnické olympiádě v roce 1921 byla vedení DTJ vyčítána účast předních českých politiků z konkurenčních politických stran a uctění prezidenta Československa T. G. Masaryka v závěru olympiády (Mucha, 1975, s. 74 a 75).

Všechny tři jednoty měly jednoho společného nepřítele a tím byli komunisté.

2.2 Sokol

„Lví silou, vzletem sokolím“

Českou obec sokolskou založil dr. Miroslav Tyrš (1832–1884), který usiloval o vybudování rozsáhlé tělovýchovné organizace, jejíž hlavní ideou by bylo vlastenectví, myšlenka slovanské vzájemnosti, demokracie a pokroku.

Za datum založení Sokola se považuje 16. únor 1862. Na tento den byla svolána schůze ustavující valné hromady Sokola. Zúčastnilo se jí 75 členů včetně Miroslava Tyrše. Starostou Sokola byl zvolen Jindřich Fügner. Spolek byl nazván Tělocvičná jednota pražská, později byla přejmenována na Sokol Pražský. Na této schůzi byly ustanoveny některé ze základních bodů a hodnot sokolské organizace. Jako hlavní sokolské heslo bylo vybráno Tyršem navrhované „Tužme se!“. Fügner navrhl tykání a sokolský pozdrav „Nazdar“ a Josef Barák oslovování „Bratře“. (ČOS, ©2017)

Při této příležitosti byl významným českým malířem Josefem Mánesem navržen sokolský prapor. Matkou praporu se stala spisovatelka Karolina Světlá (Waic, 2012, s. 198). Mánes navrhl také první verzi sokolského kroje, který později dokončil malíř František Ženíšek.

Základními ideovými hodnotami Sokola bylo:

- bratrství
- kázeň
- láska k vlasti
- mravnost
- rovnost
- solidarita
- statečnost

- střídmost
- svoboda
- vytrvalost

Vedení Sokola si libovalo ve vzletných heslech, namátkou:

- Byli jsme a budem.
- Dál a výš!
- Hoj vzhůru pestrý Sokole!
- Lví silou, vzletem sokolím.
- Naše věc není pro strany, ale pro národ veškerý.
- Ni zisk, ni slávu.
- Tužme se!
- V zdravém těle zdravý duch.
- Věrní zůstaneme.

Během roku 1862 bylo založeno osm jednot sokolských, a to v Brně, Čáslavi, Jaroměři, Jičíně, Kolíně, Kutné Hoře, Nové Pace, Příbrami a Turnově. K nim přibývaly každoročně další, nejen na území Čech a Moravy, ale i v zahraničí. V roce 1865 byla založena první sokolská jednota v USA. V témže roce se konalo první veřejné sokolské cvičení v Sokole Pražském. 18. června 1882 se u příležitosti dvacátého výročí založení Sokola konala jubilejní sokolská slavnost, později označována jako I. všesokolský slet. Cvičení probíhalo v Praze na Střeleckém ostrově pod vedením samotného zakladatele dr. Miroslava Tyrše. (Národní archiv, pomůcka č. 1108)

Dle Kössla, Štumbauera a Waice (2008, s. 109) Tyrš dělil cvičení do čtyř skupin:

- cvičení bez náradí a bez pomoci nebo odporu jiných
- cvičení nářadové
- cvičení toliko pomocí jiných proveditelná (skupinová)
- úpolové (odpory, zápas, rohování, šerm)

Dalšími významnými milníky sokolské historie byl vznik České obce sokolské (ČOS) v roce 1889, založení Svazu slovanského sokolstva v roce 1906, zakládání krajanských

sokolských spolků v Americe, Francii a Německu, v prosinci roku 1915 rozpuštění ČOS a po vzniku Československé republiky vznik Československé obce sokolské (opět ČOS) v roce 1920. V tomto roce tak vznikla nejrozsáhlejší tělovýchovná organizace v Československu.

Sokolové a vznik Československa

Sokolové sehráli významnou úlohu při vzniku samostatného Československa.

Ihned 28. 10. 2018 se předsednictvo ČOS obrátilo na své členy s provoláním:

„Stojíme na prahu nových dějin! Nuž bratři, vynášíme svůj starý prapor, zdvíháme jej nad našimi hlavami a voláme rozptýlené houfce sokolské pod jeho jasné barvy. Zahajujeme znovu činnost České obce sokolské, jejíž služby posvěcujeme zdaru a prospěchu všeho národa československého.“ (Waic, 2012, s. 209)

Ve stejný den vedení ČOS rozhodlo vytvořit tzv. Národní stráž, kterým velel bratr Jindřich Vaníček. Bylo zapotřebí zabránit chaosu a zmatku v situaci, kdy se českoslovenští legionáři vraceli ze zahraničí, a československá armáda byla nefunkční (Pod křídly Sokola, 2012, s. 26). Národní stráž *„zajišťovaly pořádek v zemi, hlídaly sklady potravin a dalšího zboží, nádraží, průmyslové objekty atd. Podílely se také na odzbrojování zahraničních vojenských jednotek. Svou činnost vykonávaly do prosince 1918. Jejich práci poté přebraly policejní a vojenské jednotky“* (Waic, 2012, s. 209).

Společně se Sokoly se na této činnosti podíleli také skauti a členové DTJ.

Všesokolské slety

První všesokolský slet se konal již v roce 1882 na Střeleckém ostrově v Praze. Tehdy na něm cvičili pouze muži pod vedením Miroslava Tyrše. Druhý slet v roce 1891 probíhal v rámci Jubilejní výstavy v Královské oboře v Praze za účasti delegací z ciziny (ČOS, ©2017). Další všesokolské slety se konaly na pražské Letné v letech 1895, 1901, 1907, 1912 a 1920. Slet v roce 1920 měl ukázat schopnost života a fungování v novém státě (Pod křídly Sokola, 2012, s. 30). Od roku 1926 se všesokolské slety konaly na nově postaveném stadionu na Strahově. Za první republiky to byly celkem čtyři všesokolské slety. Konaly se v letech 1920, 1926, 1932 a 1938. Posledního X. všesokolského sletu v roce 1938 se zúčastnilo celkem 76 sokolských jednot, včetně delegace jihoslovanského sokolstva (Národní archiv, pomůcka č. 1108).

Zlatý věk Sokola

Zlatým věkem Sokola bývá nazýváno období první republiky. Členem jednoty byl tehdy každý patnáctý občan Československa, celkový počet členů se blížil k jednomu milionu. ČOS měla v té době již 52 žup včetně šesti na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

V stejné době dochází ke změně ve cvičebním procesu. Je upouštěno od původní Tyršovy sestavy, dochází k obměně. Klasické tělocvičné sestavy jsou doplňovány jinými sporty, jako je např. lehká atletika nebo míčové hry.

ČOS na svých webových stránkách (©2017) uvádí, že *„Pravidelně byly pořádány závody všech složek, a to v nářadí, atletice, ve hrách, plavání a dalších sportech, jejichž počet se postupně rozrostl na 36 odvětví. Nejlepší cvičenci postupovali výše a dostávali se až do reprezentačních družstev. ČOS reprezentovala naši republiku na mezinárodních závodech a olympiádách, odkud cvičenci přiváželi cenné medaile.“*

Nakladatelství ČOS vydávalo četné metodické příručky k jednotlivým sportům, téměř dvě desítky odborných časopisů, z toho několik bylo určeno sokolské mládeži.

Velkou zásluhu na rozvoji Sokola měl vzdělávací odbor, který dbal na prosazování sokolského a národního uvědomění svých členů počínaje prací s dětmi a mládeží.

Rozvoji kulturní činnosti se věnoval kulturní odbor. Byly zakládány pěvecké sbory, divadelní kroužky včetně loutkového divadla pro nejmenší a hudební a trubačské sbory. Pořádaly se plesy, koncerty, divadelní představení a výstavy.

ČOS měl také vlastní kinoodbor, který měl na starosti promítání filmů ze sokolských sletů, veřejných cvičení atd.

V průběhu dvacátých let se *„začal rozvíjet i pobyt v přírodě zahrnující výlety, tematické vycházky, zájezdy a hlavně táboření (celkem bylo uspořádáno přes 900 táborů)“*. Hlavní zásluhu na propagaci pobytu v přírodě měla náčelnice Marie Provazníková, která se zasloužila také o propagaci a rozvoj nových sportů v rámci Sokola. (ČOS, ©2017)

Aby měla ČOS dostatek kvalifikovaných cvičitelů a trenérů, byla založena škola ČOS. Měla na starosti výběr a vzdělávání těchto osob.

Pro zpestření volného času členů Sokola byly organizovány zájezdy do okolních žup, na schůze výborů sokolstva, přednášky nebo zájezdy do zahraničí.

Sokolové obecně tvořili podstatnou a významnou součást československého národa té doby, a sehráli významnou roli v budování nového státu.

Sokolské knihovny

Důležitou činností ČOS bylo zakládání sokolských knihoven. Po dobu sokolské existence vznikaly tři typy sokolských knihoven. Byly to knihovny zábavné, vzdělávací a odborné. Nejvýznamnější a zároveň nejstarší tělovýchovná knihovna byla odborná knihovna Sokola pražského. Knihovny a jejich oddělení se postupně rozrůstaly, knihovní fond byl doplňován o nakoupené tituly. Knihovní fondy byly doplňovány zejména z darů členů ČOS. Docházelo také k vyměňování tělocvičných publikací se zahraničními tělocvičnými spolky, zejména pak z Ruska a Polska, ale také z Německa, Francie a Velké Británie. (Schütová, 2015, s. 25-27)

2.3 Orel

Co jest Orel? Sdružení uvědomělých katolíků (Orelská příručka, 1923, s. 5)

Od roku 1902 vznikaly při křesťanských vzdělávacích spolcích samostatné katolicky zaměřené tělocvičné odbory. Jejich předchůdci byly tzv. Jednoty katolických tovaryšů. První byl založen v Líšni u Brna při katolické jednotě Sv. Josefa. Následovaly další tělocvičné odbory na Moravě, ve východních a jižních Čechách.

V roce 1909 dosáhly tyto tělocvičné odbory počtu 140 a začaly být nazývány organizacemi orelskými. Dle návrhu předsedy vyškovského odboru P. Štěpána Kvapila dostala organizace název Orel podle slovinského vzoru. „*Orel je králem ptactva, sídlí na trůně hor, které jsou nebi nejbliže.*“ (Orelská příručka, 1923, s. 7)

Toto pojmenování bylo oficiálně představeno na manifestačním křesťansko-sociálním sjezdu v Olomouci dne 31. května 1909, konaném v rámci I. všeobecného sjezdu moravských katolíků. Zároveň bylo orelským ústředím rozhodnuto o zavedení stejnokroje. Stejnokroj byl tvořen z černých šatů a bot, bledě modré košile, koženého pásu s monogramem Orla a čapkou s modrou vložkou a šikmým pérem po straně. Rok 1909 byl činovníky Orla nazván rokem Orla. (Orel, ©2017)

Příčiny vzniku orla

Důvodem k zakládání prvních tělocvičných odborů při katolických spolcích byl netolerantní vztah Sokola ke svým členům, kteří byli pro svou náboženskou aktivitu ze Sokola vylučováni (Orel, ©2017). Na valném sjezdu ČOS v roce 1910 byl vydán zákaz členství v Sokole pro členy klerikálních (katolických) spolků. Sokolům byl ze strany ČOS vydán zákaz navštěvovat kostel v sokolském kroji a se sokolským praporem. Jednalo se i o udá-

losti jakými byli svatby, pohřby apod. (Orelská příručka I., 1923, s. 5-6) O protináboženské radikalizaci Sokola se ve své disertační práci zmiňuje Stanislav Vejvar (2014, s. 12). Vejvar (2014, s. 12) uvádí, že „*Ačkoliv protikatolické a často obecně ateistické tendence nelze přičíst Sokolu jako celku (všichni katolíci ze Sokola nevystoupili, některé sokolské jednoty si udržely křesťanský ráz, nebo byly alespoň vůči náboženství tolerantní), přestávala být postupně Tyršova organizace alternativou pro většinu praktikujících katolíků*“. O nevraživosti Sokola vůči Orlu se zmiňují i další zdroje jako např. Československý orel – program, dějiny, statistika (1933, s. 35-38). Do Orla se následně zapojily již existující křesťanskosociální tělocvičné odbory při katolických politických stranách (Vejvar, 2014, s. 12). I mezi samotnými katolíky mnohdy docházelo k nepochopení orelské myšlenky. Někteří zůstávali členy Sokola a před zakládáním orelských tělocvičných sborů varovali ostatní. V publikaci Vznik a dějiny Orla v Čechách 1897–1921 (cit. podle Orel, ©2017) tento postoj zastávala i inteligence a hlavními průkopníky zakládání nových tělocvičných odborů byli členové z řad dělnictva.

Základní ideové hodnoty Orla

Orel se od ostatních tělovýchovných jednot lišil kladením důrazu na náboženskou stránku věci. Základní ideové hodnoty Orla tvořili výchova k lásce k Bohu, vlasti a národu (Orelská příručka I., 1923, s. 8), přičemž víra a vlast jsou nerozlučně spjaty (Československý orel – program, dějiny, statistika, 1933, s. 5).

Vedení Orla kladlo důraz na výchovu k vlastenectví, lásce k vlasti a obraně vlasti. „*Orel není militaristickou organizací, ale obrana vlasti je povinností každého člena.*“ Dále pak byla zdůrazňována a vyzdvižována náboženská složka. „*Ideálem a vzorem je křesťanství.*“ „*Věrnost Kristovu učení je svatým příkazem, sílu čerpá z víry.*“ Na prvním místě byl kladen důraz na výchovu v duchu náboženském, katolickém.

Orelská zásada:

- Svědomitě plniti povinnosti stavu a povolání.
- Obětavě plniti všechny povinnosti k rodině a žítí tak, aby kdysi i zvýšené povinnosti k ní mohly býti do posledku splněny.
- Pěstovati v sobě sociální cítění a ochotně dávatí každému, což jeho jest, nežítí jen výlučně sobě, nýbrž pomáhati všude, kde je pomoci třeba.

(Československý orel – program, dějiny, statistika, 1933, s. 4-8)

V Orelské příručce I. (1923, s. 5) je uvedeno, že kulturně náboženská výchova je cílem Orla, tělocvik pak prostředkem k dosažení tohoto cíle. Kulturní úkoly mají být nadřazeny úkolům tělocvičným. Je zde také zdůrazněno potírání materialismu. Podstatu orelské myšlenky lze vyjádřit heslem: „*V srdci víru, v paži sílu, v mysli vlast!*“ Tyto cíle objasňují a určují orelskou myšlenku. (1923, s. 9)

Orel měl v československé společnosti tři základní úkoly:

- náboženský – propagace katolické víry a církve celému národu. Na základě náboženské výchovy a víry měla být zajištěna budoucnost československého národa. Úkolem bylo vychovat katolíky činu, ducha nekompromisního a statečného.
- národní – vychovávat vlastence.
- sociální – úkolem Orla bylo vychovávat ke vzájemnému bratrskému soužití a vzájemné podpoře příslušníky všech stavů a všech tříd. Mezi členy Orla nemělo být rozdílů mezi lidmi chudými a bohatými, vzdělanými a lidmi bez vzdělání. Všichni měli být navzájem sobě bratry a sestrami. (Vejar, 2014, s. 14-15)

Regionální působnost

Začátek orelského hnutí lze sledovat v oblastech se silným náboženským založením, zejména na Moravě. První křesťansko sociální tělocvičný odbor byl neformálně ustanoven 5. července 1902 při Katolické jednotě sv. Josefa v Líšni u Brna. Jako druhý vzniklý tělocvičný odbor je považován tělocvičný odbor při Katolické jednotě Cyrilo-Methodějské zásluhou faráře P. Ignáta Nepustila ve Zlíně. Členy těchto tělocvičných odborů byli zejména členové Všeodborového sdružení křesťansko sociálního dělnictva.

V říjnu roku 1905 vznikl tělocvičný odbor ve Vyškově, který měl 34 členů. V roce 1907 vznikl tělocvičný odbor v Kroměříži s 50 členy. Ve stejném roce byly zakládány tělocvičné odbory v Moravské a Polské Ostravě a v Michálkovicích. Od roku 1908 lze sledovat nárůst vzniku tělocvičných odborů ve skupinách křesťansko-sociálního dělnictva. V průběhu tohoto roku byly založeny tělocvičné odbory v Bystřici pod Hostýnem, Olomouci, Třebíči, Dolních Kounicích, Hulíně, Chropyni, Kvasicích, Morkovicích, Drnovicích, Dědicích a Švábenicích. Celkem bylo v roce 1908 založeno 17 tělocvičných odborů. V nejdůležitějším roce orelské existence, v roce 1909, byly založeny tělocvičné odbory v Uherském Hradišti, Vsetíně, Vizovicích, Valašských Kloboukách, Frýdlantu a v Novém Jičíně.

Počátky Orla v Čechách

První orelský tělocvičný odbor v Čechách byl založen v Praze 14. března 1896 při Jednotě katolických tovaryšů. Čítal 45 členů. Příliš se mu však nedařilo, členové se scházeli nepravidelně a obor v roce 1910 zanikl. Ke znovu založení pražského Orla došlo 22. října 1911 na Vyšehradě. Následovaly jednoty a odbory na Žižkově, v Liboci a při České lize Akademické v Praze. V roce 1912 byla založena středočeská orelská župa. Dalším významným místem v Čechách, kde se Orlu dařilo, byly Východní Čechy, konkrétně Hradec Králové. První tělocvičný odbor byl v tomto městě založen v roce 1906. V roce 1907 následoval tělocvičný odbor v Kostelci nad Orlicí. V roce následujícím pak v Nové Pace a v Litomyšli. V roce 1909 v Libštátu a České Třebové, v roce 1911 v Roškopově, Náchodě, Horním Radechově, Horním Kostelci, Olešnici, Žďárkách, Ústí nad Orlicí a Lomnici nad Popelkou. Následně byla založena župa Královéhradecká.

Kromě východních Čech vznikaly tělocvičné odbory také v Českých Budějovicích (rok 1907, tehdy ještě pod jménem Katolický Sokol, na Orla přejmenován v roce 1911), následovaly Netolice, Lhenice, které ale brzy přestaly svou činnost provozovat. Důvodem byl zřejmě začátek první světové války.

V západních Čechách byl první tělocvičný odbor založen v Plzni v roce 1913.

Ústředí Orla sídlilo v Brně, v Praze a Tnavě sídlily zemské svazy. Výchovnou činnost řídil ústřední osvětový sbor, tělocvičnou náčelnická rada mužů a náčelnická rada žen.

Tělovýchova

Členstvo bylo sdruženo v jednotách a župách.

Členové křesťansko sociální strany byli přesvědčeni o aktivním postoji pro tělesnou a duchovní výchovu člověka nikoliv proto, že jim to není v Sokole dovoleno, ale „*protože tělesná výchova pěstovaná v křesťansko sociálních odborech posiluje jejich zdraví i náboženské sebevědomí, poskytuje dobrou zábavu a jejich veřejná cvičení jsou dobrou propagací pro stranu křesťansko sociální*“. (Orel, ©2017)

Vrcholným počinem Orla byly orelské slety. Před I. světovou válkou se konaly tři zemské slety na Moravě.

- 1909, Vyškov – 500 cvičenců
- 1911, Kroměříž – 1 200 cvičenců
- 1913, Kroměříž – přes 2 500 cvičenců

S vypuknutím I. světové války došlo k pozastavení činnosti Orla.

Po roce 1918 se začalo orelské hnutí šířit i na Slovensku a na Zakarpatské Ukrajině. 5. ledna 1919 se konal v Brně sjezd Orla. V rámci sjezdového hlasování bylo mimo jiné schváleno rozšíření Orla na Slovensko, byly schváleny navržené stanovy a zavedení oslovení Sestro a Bratře a tykání.

Od roku 1920 používala organizace název Československý orel. Celostátní slety se konaly v roce 1922 v Brně a v roce 1929 v Praze.

Na začátku dvacátých let dvacátého století přesáhla členská základna Orla na celostátní úrovni 122 tisíc osob. V průběhu dvacátých let počet členů klesal, ve třicátých letech dvacátého století dochází opět k nárůstu. V polovině třicátých let působilo v 1 325 jednotách celkem 160 289 členů.

Orelská motlitba

*Požehnej, Bože, orelské práci,
aby s Tebou začínala a s Tebou také končila,
ke Tvé cti a chvále, k dobru našich duší
a k blahu naší vlasti. Amen.*

Panno Maria, Královno Orlů, oroduj za nás. (Orel, ©2017)

2.4 Dělnická tělovýchovná jednota

Počátky DTJ sahají do druhé poloviny devatenáctého století. V roce 1892 byl založen Vzdělávací spolek krejčovských dělníků v Praze. Tento spolek byl předchůdcem DTJ. Vedle vzdělávací činnosti se jeho členové věnovali také tělesné výchově.

V roce 1897 pak byla založena Dělnická tělocvičná jednota – Praha 2. Další jednoty byly postupně zakládány v průmyslových oblastech Čech, jako bylo Kladno, Most, Košťany apod. V roce 1903 byl založen Svaz DTJ, který funguje dodnes a sdružuje jednoty DTJ z celé České republiky. (Tůmová, 2014)

Dle webových stránek DTJ (©2017) se „DTJ starala o tělesnou výchovu a zvyšování zdravotní úrovně nejširších vrstev pracujícího lidu. S tělesnou výchovou spojovaly snahy po duševním a mravním povznesení dělné třídy činností osvětovou. Ideovým podkladem hnutí DTJ byl socialismus“. DTJ se také měla starat o kulturní rozvoj československého dělnictva. Z literatury věnující se tématu zakládání DTJ vyplývá, že členové sociální demokracie, kteří byli původně členy Sokola, byli za svou činnost ve straně napadáni, případně vylučováni ze Sokola apod. Tato literatura je ovšem vydána v době komunistické diktatury a je

tedy poněkud tendenční. Ne příliš dobrou pozici měla DTJ na Moravě, silné baště katolické církve. Zde byl nejsilnější tělovýchovnou jednotou Československý orel.

Byť se DTJ již od svých počátků negativně stavěla proti Sokolu, v prvních letech využívala pro svá cvičení Tyršovu tělocvičnou soustavu. Výkonnostní a individuální sporty nebyly provozovány. Doporučovalo se pěstování her a pořadových a prostných cvičení. Doporučováno bylo cvičení v přírodě. DTJ se ostře vymezovala proti vrcholovým sportovcům. Dle politiky DTJ jednotlivec nesměl převyšovat masy. Po vyhlášení samostatného státu došlo k modernizaci tělovýchovných postupů DTJ a její sportovní činnosti byly doplněny o další sportovní disciplíny, turistiku a skauting.

Po 1. světové válce měla DTJ dva důležité úkoly:

- organizační upevnění celého svazu a přebudování staré celkem nepružné organizace na novou
- hospodářské zajištění jednot, a tím zvýšení členské základny

(Tůmová, 2014)

Dělnické tělovýchovné olympiády

Dělnická tělovýchovná olympiáda byla obdoba sokolských a orelských sletů. Šlo o nejmasovější vystoupení členů DTJ.

První dělnická olympiáda se konala v roce 1921 v Praze na Letné za účasti 22 314 cvičenců. Z hlediště ji sledoval prezident Masaryk jako čestný host a další významní politici. Druhá dělnická olympiáda se konala v roce 1927 na nově postaveném strahovském stadionu. Zúčastnilo se jí 30 066 cvičenců. Třetí dělnická olympiáda se konala v roce 1934 opět v Praze na Strahově.

Zatímco v roce 1918 čítala DTJ pouze 13 650 členů a většinu tvořily ženy (Národní archiv, archivní pomůcka č. 1382), v roce 1920 měla již kolem 200 000 členů (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 128). Pro srovnání, v roce 1920 měl Sokol 562 651 členů (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 125). Následující rok však více než polovina členů DTJ přešla do extrémně levicové organizace s názvem Federace dělnických tělocvičných jednot, která byla založena na marxistické ideologii a vyznávala komunistické myšlenky po ruském vzoru (Kössl, Štumbauer, Waic, 2008, s. 128). Dorovnání počtu členů z roku 1920 se DTJ podařilo až na konci třicátých let.

3 METODIKA PRÁCE

3.1 Cíle diplomové práce

Tato diplomová práce si klade za cíl porovnat propagaci tří nejznámějších tělovýchovných jednot v Československu v období první republiky. Bude zkoumáno, jaké propagační prostředky tyto tělovýchovné jednoty využívaly, v jakém rozsahu a s jakými výsledky.

3.2 Výzkumné otázky

Otázka č. 1. Jaké propagační prostředky zvolené tělovýchovné jednoty používaly?

Otázka č. 2. V čem se jejich propagace nejvíce odlišovala?

Otázka č. 3. Které ze zkoumaných propagačních prostředků lze využít i v dnešní době?

3.3 Výzkumné metody

Pro splnění cílů diplomové práce bude použita komparativní analýza. Bude pracováno s daty získanými v archivních materiálech, konkrétně v Archivu města Brna, Národním archivu a Archivu tělesné výchovy a sportu Národního muzea v Praze. Tato badatelská činnost bude představovat primární výzkum. Dalšími zdroji budou historická literatura ze zkoumaného období. Bude se jednat o dobové časopisy, publikace, ročenky, statistiky apod. Pro sekundární výzkum budou použita data z webových stránek zkoumaných tělovýchovných jednot, jejich žup a z disertační práce pracovníka Československého orla Stanislava Vejvara.

U všech tří zkoumaných jednot bude porovnáváno:

- vizuální prezentace
- PR a vydavatelská činnost
- tištěná propagace
- náborové kampaně
- akce (eventy)
- charitativní činnost

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROPAGACE SOKOLA

Sokol sdružoval osoby z různého sociálního prostředí. Nebyl organizací, která by se zaměřovala na určitý typ osob, jako tomu bylo u zbylých dvou zkoumaných jednot. Ve svých stanovách se hlásila k zásadě přijímat do svých řad nové zájemce bez rozdílu. Výjimku tvořili členové komunistické strany. Ti měli do Sokola vstup přísně zakázán, jak vyplývá z prozkoumaných archivních dokumentů a literatury. V několika dokumentech z orelské jednoty je uvedeno, že Sokolové zabraňovali ve vstupu do své jednoty praktikujícím katolíkům. Ti z nich, kteří členy Sokola již byli, byli údajně napadáni pro svou katolickou víru. V sokolských archivních materiálech se tato informace nevyskytuje a nebylo ji možno ověřit. Sokolská propagace tedy nebyla cílena dle sociálních nebo politických kritérií, ale obecně nebo podle aktuální potřeby na konkrétní cílovou skupinu podle věku nebo pohlaví.

V této kapitole budou představeny propagační aktivity Sokola. Postupně budou zkoumány jednotlivé části sokolské propagace. Prvním zkoumaným faktorem bude sokolský vizuál, následovat bude PR a vydavatelská činnost, tištěná propagace, náborové kampaně, sokolské akce (eventy) a charitativní činnost jednoty. Na závěr budou shrnuty poznatky získané ze studia archivních dokumentů a dalších historických pramenů.

4.1 Vizuál

Barvy – Sokol dával ve své vizuální prezentaci přednost národním barvám, nejčastěji však barvě červené, často v kombinaci s barvou bílou. Vzhledem k tomu, že sokolská propagace pracovala ve velké míře s národními motivy, propagační materiály (tiskoviny) byly barevné, pozitivně působící. Opakovaly se teplé odstíny barev, jako byla červená, žlutá, oranžová a zelená.

Symboly a motivy – Sokolská propagace hojně využívala motivů a symbolů. Nejčastěji používaným symbolem byl sokol. V tištěných materiálech se tento dravý pták vyskytuje v různých podobách a pózách. Na všech materiálech uveden není, ale na většině ano. Kromě motivu sokola byli zobrazováni také cvičenci a členové Sokola v sokolských krojích nebo ve cvičebním úboru. Byli vyobrazováni muži, ženy i děti, vždy podle tématu a zvolené cílové skupiny. V některých případech byly zobrazovány všechny věkové i genderové kategorie pohromadě. Takovýto motiv naznačoval příjemci propagačního sdělení, že členství v Sokole je pro všechny bez rozdílu. Doplňujícími motivy byli např. sokolský prapor, státní vlajka, trikolóra nebo listy českého národního stromu, lípy.

Logo – První a základní variantu sokolského loga navrhl malíř Mikoláš Aleš. Poprvé bylo uveřejněno v Sokolském věstníku na konci devatenáctého století. Sokolské logo tvoří čtyři písmena Č, O, S a ještě jedno S. Písmena Č, O a S byla stejné velikosti a byla řazena v řadě za sebou. Druhé písmeno S bylo velké a bylo propleteno písmenem O, které bylo uprostřed. Kruh okolo loga začal být používán za první republiky. Písmena byla bílá na červeném podkladě nebo obráceně. Logo bylo používáno i v černobílé variantně, případně v jiných barevných odstínech. Logo bylo uvedeno téměř na všech propagačních materiálech. Od doby prvního návrhu prošlo několika obměnami, základní podoba však byla zachována. (ČOS, ©2017)

Kroj – Nápad, aby Sokolové měli svůj vlastní kroj, vzešel od bratra Jana Musila. První návrhy sokolského kroje pocházejí od malíře Josefa Mánesa. Stálá podoba sokolského kroje začala být používána až po několika letech. Existovaly mužské i ženské verze sokolského kroje (ČOS, ©2017). Mužský kroj tvoří šedé kalhoty, sako stejné barvy, červená košile, černé holinky a černá čapka se sokolím perem. Ženská verze kroje má místo saka pelerínu a místo holinek lodičky. Ženám byla ve dvacátých letech dvacátého století navržena také letní verze kroje. Skládal se z bílých lněných šatů s krátkými rukávy ozdobenými červenou paspulkou, vestou z bílého sametu lemovanou stejnou červenou paspulkou jako šaty a členkou z bílého plátna zdobenou červenou bavlnkou s logem Sokola. Tento kroj dostal jméno Libuše a byl inspirován secesní módou (Muzea a galerie na Vysočině, ©2017).

Prapor – Sokolský prapor navrhl malíř Alfons Mucha, matkou praporu byla spisovatelka Karolina Světlá. Sokolský prapor byl poprvé rozvinut 1. června 1862.

4.2 PR

Sokol měl tiskový odbor, který měl své sídlo v ústředí ČOS v Tyršově domě v Praze. PR Sokola bylo pojato velmi profesionálně. Byl kladen důraz na dostupnost informací. Pro novináře byla zřízena speciální telefonní linka s celotýdenním provozem. Důležité vzkazy pro sokolský tiskový odbor mohl přebírat také domovník Tyršova domu. Tiskový odbor měl na starosti veškeré PR a propagační výstupy Sokola. Zde vznikaly všechny návrhy propagačních aktivit Sokola, které byly dále distribuovány mezi jednotlivé župy a jejich náčelnictva.

Tiskový odbor ČOS vydával pravidelně tiskové zprávy, které pojednávaly o činnosti ČOS, informovaly o zajímavostech ze sokolských žup a o chystaných událostech. Jednalo se o

akce kulturní, sportovní a společenské. Velkými tématy byly Vsesokolské slety a náborové kampaně, kterým jsou v této práci věnovány samostatné kapitoly. Tiskové výstupy také informovaly o jubileích významných členů a funkcionářů ČOS. V případě úmrtí takovéto osobnosti pak společně s informací o této smutné události vyšel také medailonek o zmiňované osobě.

U PR výstupů se dbalo na jednotnou prezentaci, tiskový odbor ČOS měl hlavičkové papíry, na kterých byly psány jejich PR výstupy.

Z dochované archivní korespondence tiskového odboru ČOS vyplývá, že většina žup měla své vlastní tiskové zpravodaje, kteří podléhali pracovníkům ústředního tiskového odboru ČOS, jemu zasílali návrhy na články a tiskové zprávy, které by mohly být zveřejněny v médiích nebo alespoň v sokolských periodikách. Velmi často pojednávaly o chystaných nebo již uskutečněných sportovních kláních a také kulturních a společenských akcích. U sportovních akcí a závodů byly zasílány výsledky těchto sportovních klání. Župní tiskoví zpravodajové zasílali také pravidelný reporting o své činnosti v dané župě včetně přehledu tiskových výstupů své župy v médiích v daném kraji. Uváděli vždy název periodika, s jakou pravidelností vychází a jaké byly sokolské tiskové výstupu v něm. Dále informovali ústředí o vlastních vydávaných tiskových periodikách a stavu jejich odběratelů z řad členů dané župy. Z archivní korespondence tiskového odboru ČOS s župními zpravodaji dále vyplývá, že zřejmě ne všechny župy měly tiskové zpravodaje, a proto jejich práci přebírali jednatelé jednot a žup nebo tzv. „Vzdělavatelé“, kteří spadali pod vzdělávací odbor ČOS.

Zajímavostí jsou PR články v tištěných médiích, které byly otištěny samotnými spolky a nikoliv tiskovým odborem ČOS. Jednalo se o kritická stanoviska vůči oficiálním postojům ČOS. Zároveň župy zasílaly tiskovému odboru ČOS svá nesouhlasná stanoviska k oficiálním PR výstupům. Tiskový odbor ČOS pro změnu nabádal oblastní a krajské župy k zasílání informací o jejich PR výstupech. Bylo stanoveno, že každý PR výstup musí být zaslán tiskovému odboru ČOS do Prahy alespoň na vědomí z důvodu zachování přehledu o PR výstupech ČOS.

Tiskový odbor ČOS věnoval velkou pozornost monitoringu PR aktivit vlastních i PR aktivit konkurence (Orel a DTJ). Výstupy z těchto monitoringů pak byly pečlivě analyzovány a vyhodnocovány. Na jejich základě potom docházelo k plánování propagačních aktivit pro následující období a zejména pro plánování náborových kampaní.

V archivních materiálech je zmínka o kritice tiskových výstupů od některých tiskových zpravodajů ze strany pracovníků tiskového odboru ČOS. Tato kritika byla zveřejněna v Sokolských listech z roku 1938. Odkazovala na neobjektivní zpravodajství ze sletů. Na skutečnost, že tiskové výstupy mají těžkopádný styl, je používáno mnoho technických výrazů, články jsou málo čtivé, je v nich nadřzování některým členům vlastní župy. Dále upozorňovala na nekritičnost k výkonům a činnosti Sokolů. Pracovníci tiskového odboru ČSO si stěžovali na fakt, že materiálu ze žup je mnoho, málokterý je však dostatečně putavý a vhodný k dalšímu zpracování a otištění. Vyzývali k uvědomění si, že je třeba rozlišovat, pro jaké periodikum a jakou cílovou skupinu je tiskový výstup určen a podle toho zvolit vhodný styl psaní a typy informací ke zveřejnění. Je nutné rozlišovat, zda je cílem napsat referát pro vedení ČOS nebo zprávu do celonárodního tisku, která je určena pro širokou veřejnost. Apelovali na logičnost a jasnost při tvorbě zpráv pro širokou veřejnost. Tyto zprávy musí být psány řečí srozumitelnou běžnému čtenáři. Tiskový odbor ČOS dále upozorňoval tiskové referenty a pisatele PR výstupů na ekonomickou stránku věci. Vždy bylo zapotřebí důkladně zvážit, zda se dané placené PR ekonomicky vyplatí či nikoliv.

Vydavatelská a nakladatelská činnost

V roce 1921 bylo otevřeno sokolské knihkupectví a nakladatelství. Nakladatelství zasílalo sokolským jednotám zdarma čtvrtletní zpravodaj s informacemi o vydaných knižních novinkách.

Tiskový odbor ČOS zajišťoval též vydavatelskou a nakladatelskou činnost. ČOS měl vlastní vydavatelství a nakladatelství. V porovnání s dnešní dobou bylo vydáváno neuvěřitelné množství časopisů a periodik pro všechny věkové a genderové skupiny. Většinou se jednalo o měsíčníky. Existovali časopisy pro malé děti, žactvo, dorost, magazíny pro celou rodinu, speciální věstníky pro sokolské osvětové pracovníky (vzdělavatele) s přílohami věnujícími si návodům a radám pro cvičitele a cvičitelky. Dále byly vydávány ročenky, předchůdkyně dnešních výročních zpráv, výletní listy apod. Sokolské jednoty musely na základě rozhodnutí vedení ČOS povinně odebírat určitý počet výtisků sokolských tiskovin. Povinný počet odebíraného tisku závisel na počtu členů dané jednoty.

Velká důležitost byla kladena na vizuální stránku těchto periodik.

Sokolské listy

Vycházely dvakrát do měsíce. Obsahovaly informace o aktuálním dění v Sokole, krátké zprávy z regionů, o sokolských sletech, náborových akcích, dobročinných sbírkách a také

různé statistiky. Nabádaly členy Sokola k získávání nových členů a také k získávání nových inzerentů.

Výletní listy

Vždy jen několik stránek popisujících trasu daného výletu, zajímavosti z hlediska historie, vlastivědy a kultury vztahující se ke konkrétním navštíveným místům. Obsahovaly též informace, jakou výbavu si má vzít mladý sokol s sebou (vhodné ošacení, obuv, strava). Většinou se jednalo pouze o text bez obrazových motivů.

Důležitou součástí sokolských periodik byla inzerce. V sokolských novinách a časopisech inzerovali nejčastěji výrobci tělocvičného náčiní, náradí, oděvů apod. Inzerovala zde i sokolská podniková prodejna. ČOS se připojoval s inzercí spojenou s nábořem nových členů.

Příklady sokolských periodik:

- Sokolské listy
- Sokolský věstník – přílohy Cvičitel, Cvičitelka a Sokolský vzdělavatel
- Župní věstníky
- Sokolské besedy – pro dorost od 14 do 18 let
- Sokolské jaro – pro žactvo od 9 do 14 let
- Poupě – pro děti do 9 let
- Jas – rodinný obrázkový týdeník

Sokol pražský měl vlastní časopis s názvem Sokol, s podtitulem „časopis pro tělesnou a mravní výchovu“. Pro dorost pak vydával časopis s názvem Přímo hled’.

Sokol, časopis pro mravní a tělesnou výchovu

Časopis Sokola pražského, který měl podobné zaměření jako Sokolské listy. Obsahoval informace o dění v pražském Sokole, o chystaných akcích, významných událostech apod. Na obálce se vždy objevuje motiv sokola v různých podobách a pózách, např. sokol s roztaženými křídly, sokol sedící na větvi a hledící do krajiny, sokol jako vpředu a za ním motiv české krajiny. Téměř každý ročník byl motiv na obálce tohoto časopisu obměňován.

Přímo hled'

Časopis pro sokolský dorost, který vydával Sokol pražský. Obsahoval výsledky soutěží, poezii, informace o významných členech Sokola, pozvánky na výlety nebo návody na cvičení. Každý ročník měl na obálce jiný motiv, někdy se i během jednoho roku objevují dva různé motivy, např. mladý sokol na výletě, dále pak motivy inspirovány antikou, starým Egyptem apod.

4.3 Tištěná propagace

V době mezi oběma světovými válkami stále ještě hlavní roli v propagaci zabírala propagace tištěná. Ze sokolské produkce vzešlo mnoho tiskovin, někdy se jednalo zároveň o umělecká díla. Sokolové připravovali letáky, plakáty k velkým akcím, náborové plakáty, plakáty menší zvoucí na kulturní akce, cvičení, vzdělávací akce apod.

Velkoformátové plakáty byly tištěny u příležitosti nejdůležitější sokolské akce, a tou byly všesokolské slety. Na tvorbě návrhů těchto plakátů se podíleli významní čeští umělci. Pracovali s národními motivy, na plakátech se objevují národní barvy, trikolóra, lipové ratolesti apod. Ústřední postavou bývá Sokol muž, v některých případech jde o více osob různého věku a pohlaví. Téměř na všech těchto plakátech je zobrazen sokol v různých podobách. Textu se objevuje minimum, většinou jde o krátká hesla nebo jen o název akce. Tento formát tiskovin byl využíván také při náborových kampaních. Plakáty byly barevné, ilustrované, na konci třicátých let byla občas použita i fotografie.

K akcím méně významným byly tištěny plakáty a letáky menších rozměrů. Zde už nebylo pravidlem navodit prvotní dojem a zaujmout pomocí vizuální stránky. Letáky byly tištěny v černobílé kombinaci. Důležitější roli hrál text, kterého bylo podstatně víc a zabíral téměř celou plochu letáku.

Dalšími tištěnými propagačními materiály byly pozvánky, diplomy, pohlednice, vstupenky atd.

4.4 Náborové kampaně

Přesto, že byl Sokol tělovýchovnou jednotou s největší členskou základnou v tehdejší Československu, vedení ČOS každoročně sledovalo stav svých členů a pečlivě analyzovalo, kde je zapotřebí větší agitace, a na kterou cílovou skupinu se zaměřit. Každoročně probíhaly náborové kampaně. Jejich plán pečlivě sestavoval propagační odbor ČOS ve spolu-

práci s tiskovým odborem ČOS a dalšími vybranými členy ČOS. Na svých schůzích plánoval přesný postup, jak kampaně vést, jakých propagačních prostředků využívat, na které skupiny cílit. Byly ustanoveny propagační komise, jejichž členové si mezi sebou rozdělili úkoly. Vybraní členové a členky ČOS byli osloveni dopisem, ve kterém byla shrnuta činnosti propagační komise a povinnosti vyplývající z členství v ní. V archivních materiálech Sokola pražského autorka našla zvací dopis do propagační komise pro neznámého adresáta z dubna 1935. Uvádí se v něm, že „*Nejde o stálou, mnoho času vyžadující práci. Jde spíše o shromáždění dobrých nápadů a způsobů dle hesla: „Víc hlav víc rozumu“.*“ (Národní archiv, č. fondu 463, karton č. 59, inv. č. 302). Členové propagační komise se během kampaně aktivně podíleli na jejím průběhu a zodpovídali za svěřený úsek činnosti. Náborové akce byly nazývány „Propagační dny“. Důležitým faktorem, který hrál roli při plánování náborových kampaní, byl vhodně zvolený termín. Často byl vybrán po domluvě propagačního a tiskového odboru ČOS a jednotlivých žup a jednot. Jako nevhodný termín pro konání náborových aktivit byla doba před konáním všesokolského sletu. Důvodem byl nedostatek času na přípravu a realizaci. Mnohdy docházelo k bouřlivým diskuzím mezi členy propagačního a tiskového odboru a náčelnictvy nebo jednotami a župami, jak vyplývá z archivních materiálů. Dochoval se dopis náčelnictva žen z 9. prosince 1936, ve kterém je vyjádřen důrazný nesouhlas s termínem tištění náborových propagačních plakátů. Dle jejich názoru nebyla doba před sletem vhodná zejména z kapacitních důvodů. Žádaly o povolení, aby si mohly náborovou kampaň řídit samy. Nejvíce dochovaných archivních materiálů k propagačním náborovým kampaním je ze třicátých let dvacátého století. Ne vždy docházelo ke shodě při výběru vhodné cílové skupiny nebo při výběru sloganu. Každá náborová kampaň měla vybraný vhodný slogan.

Příklady náborových sloganů:

- Vstupte do Sokola
- Vstupte do Sokola již nyní
- Máte své děti rádi, pošlete je do Sokola
- Dívky, vstupte do Sokola
- Co děláte pro své zdraví? Vstupte do Sokola!

Náborová propagační kampaň byla rozdělena do několika okruhů podle způsobu propagační práce.

- osobní – šlo o osobní agitaci členů ČOS mezi známými a příbuznými ve svém okolí.
- tisková – pod tímto pojmem se rozuměly letáky, plakáty, ale také inzerce, PR články a obrazový materiál v tisku
- obrazová – pořizování fotografického záznamu vztahujícímu se k tématu a jeho předání do tisku
- filmová – pořizování propagačních diapozitivů k promítání v sokolských kinech a ostatních kinech a pro případné využití k přípravě vlastního krátkého filmu.
- rozhlasová – příprava zpráv a vhodných témat pro rozhlasové vysílání, reportáže ze sportovních akcí, z dění v tělocvičnách apod.
- jiná – vývěsní skříňky a nástěnky na různých veřejných místech a jejich pravidelná aktualizace

Propagace osobní – Jednoty měly za úkol zjistit, zda jsou členy Sokola také příbuzní jejich členů. Pokud tomu tak nebylo, dostal daný člen dopis, který jeho rodinné příslušníky vyzýval k přihlášení do Sokola. Stejný dopis byl vkládán do sokolských periodik. Nově osloveným byla také zaslána pozvánka na ukázkové cvičební hodiny dětí, dorostu a dospělých. Zájemcům bylo často umožněno navštěvovat sokolská cvičení po určitou dobu zdarma, stejně tak se mohli zúčastňovat dalších sokolských aktivit a teprve po čase se rozhodnout, zda do řad Sokola vstoupí či nikoliv. Dále měli členové Sokola získávat nové členy mezi lidmi ve svém okolí (sousedy, kolegy v zaměstnání atd.). Ten, který přivedl nejvíce nových členů, obdržel speciální diplom.

Jak je patrné z archivního materiálu k náborové akci dívek z roku 1937 byly oslovovány i dívky, které byly členkami Sokola, ale Sokola poté přestaly navštěvovat. I jim byly odeslány dopisy, které je měly zlákat zpět.

Volné vstupenky na ukázkové hodiny cvičení byly poskytovány také školám. Mezi žactvem a dorostem byl viděn velký potenciál. Pro tuto skupinu byla připravena divadelní představení se sokolskou tematikou. Do tohoto typu propagace patřily také přednášky vztahující se k sokolské tematice. Byly pořádány jak na půdě Sokola, tak ve spřátelených organizacích. Těmi byly např. okresní osvětové sbory nebo různá místní sdružení.

Propagace tiskem – Druhý nejrozšířenější typ propagace po propagaci osobní. Pro tento druh propagace byly tištěny velké a menší plakáty, letáky a pozvánky na sokolské akce. Velké barevné plakáty byly distribuovány všem jednotám. Ty měly za úkol vyvěsit je na

veřejných místech, jako byly např. nádraží nebo pošty. Plakáty menších rozměrů a letáky byly vyvěšovány do sokolských vývěsných skříněk a na nástěnky. Letáky byly distribuovány také do škol a továren. Stálí sokolští dopisovatelé pravidelně uveřejňovali články o probíhající kampani ve svém periodiku. Ostatním novinám a časopisům byly zasílány zprávy a články k uveřejnění prostřednictvím tiskového odboru. Jednalo se zejména o velké celostátní deníky. Dále potom o časopisy vztahující se k cílovým skupinám, které bylo zapotřebí oslovit. Znamé osobnosti veřejného života byly požádány o podporu v podobě napsaných a zveřejněných článků. Župy a jednoty byly propagačním odborem vyzvány ke stejné činnosti v rámci své působnosti. Sokolské časopisy měly náborovou kampaň jako hlavní téma.

Propagace obrazem – Členové Sokola měli pořizovat fotografické záznamy ze sokolských akcí a ty potom předávat propagačním pracovníkům k dalšímu zveřejnění.

Propagace filmem – Nejen v sokolských kinech byly promítány reportáže a diapozitivy ze sokolských cvičení a sletů, dalších volnočasových aktivit Sokolů a propagační filmy o Sokolu speciálně vyrobené pro tento účel. Ty pak byly dodávány do vysílání tehdejších týdeníků.

Propagace rozhlasem – Tento typ propagace měl spíše podpůrný charakter. V rozhlase byly vysílány reportáže ze sokolských cvičení a o sokolském tělocviku obecně.

Propagace jiná – Patřilo sem využití různých vývěsních ploch, např. nástěnek, vývěsek a výloh. Členové Sokola z řad živnostníků umísťovali náborové plakáty a letáky ve výlohách svých provozoven. Spolu s těmito propagačními tiskovinami bylo doporučováno vystavit také fotografie ze sokolských akcí a případně tělocvičné náčiní na ukázkou.

Cílem náborových propagačních kampaní zvláště pak v druhé polovině třicátých let dvacátého století bylo získat co nejvíce členů a posílit v občanech Československa národní uvědomění a myšlenku slovanské vzájemnosti (Tůmová, 2014).

4.5 Akce (Eventy)

Nejvýznamnějšími sokolskými akcemi nejen z hlediska propagace byly všesokolské slety. Šlo o největší a nejvýznamnější akci ČOS. Na každý všesokolský slet bylo vyrobeno mnoho propagačního materiálu. Na propagaci se podíleli přední českoslovenští umělci. Malíři navrhovali a malovali plakáty, diplomy, odznaky, návrhy sokolských krojů. Byli mezi nimi např. Josef Mánes, František Ženíšek, Alfons Mucha nebo Max Švabinský. Hudební skla-

datele skládali pochody a hudbu, na kterou se potom cvičilo. Každý účastník obdržel legitimaci cvičence a vstupenku na stadion. Na památku potom obdržel pamětní list.

Dalšími významnými aktivitami z tohoto ranku byly různé kulturní, sportovní a společenské akce. Sokol pořádal plesy, maškarní plesy, koncerty, divadelní představení, loutková divadelní představení pro děti, promítání filmů ve vlastních kinech nebo výstavy. V rámci ČOS fungovala kulturní komise, která měla tyto akce na starosti. Organizovala také veřejná cvičení, tělocvičné akademie, osvětové přednášky a výlety pro všechny cílové skupiny sokolstva. Tyto akce byly řešeny a plánovány regionálně.

4.6 Charitativní činnost

Charitativní činnost byla další z důležitých propagačních aktivit Sokola. Pořádal různé sbírky a organizoval charitativní divadelní představení a koncerty.

Během propagačních náborových kampaní byl pro nemajetné zájemce o členství v Sokole poskytován cvičební úbor zdarma. Pokud se uchazeč o členství ještě nerozhodl, byl mu cvičební úbor zapůjčen. Také bylo možno zakoupit jej v podnikové prodejně Sokola, která v tomto období poskytovala slevy. Cvičební úbory šily stávající členky Sokola bez nároku na honorář. Nezaměstnaní Sokolové byli zapojeni do propagační náborové kampaně ČOS. Měli se aktivně podílet na agitaci, navštěvovat rodiny s nabídkou členství v Sokole, roznášet letáky. Jako odměna jim měla být vyplacena sociální podpora ze strany ČOS.

4.7 Shrnutí propagace Sokola

Jak vyplývá z prostudovaných archivních materiálů, Sokol věnoval své propagaci maximální pozornost. Využíval všech dostupných propagačních prostředků a aktivit, které tehdejší doba nabízela. Oproti svým konkurentům měl několik výhod. Sokol byl organizací s největší členskou základnou, nebyl až na pár výjimek, jakými byly dělnické a průmyslové oblasti a oblasti s velkým výskytem věřících katolíků, omezován regionálně a měl nejlepší finanční a materiální zázemí. Mohl si tedy dovolit vynakládat na propagaci značné finanční prostředky. Až na výjimečné stavy na rozdíl od svých rivalů nemusel řešit problémy s nedostatkem zájemců o členství v jednotě.

Sokolská propagace zahrnovala propracované PR včetně vydavatelských služeb, vizuálně poutavé propagační tiskoviny včetně velkoformátových plakátů v uměleckém provedení, kvalitní a pečlivě připravované náborové kampaně, organizace masových akcí i akcí men-

ších rozměrů a v neposlední řadě bylo pamatováno také na charitativní činnost. Stejně jako Orel i DTJ propagace zahrnovala také národní prvek. Mnohdy byla kromě Sokola pozornost věnována také nově vzniklému státu a národní myšlence.

V prostudovaných archivních materiálech se dochovalo nejvíce dokumentů a obrazového materiálu k náborovým kampaním Sokola, organizacím všesokolských sletů a korespondence a zápisů z interních jednání sokolského tiskového odboru. Na rozdíl od konkurenčních jednot studované archivní materiály k ČOS pokrývají celé období první republiky.

5 PROPAGACE ORLA

Tělovýchovná jednota Československý orel se zaměřovala na osoby pocházející z katolického prostředí. Ve svém prvopočátku to byli lidé z nižších sociálních vrstev, později se toto změnilo a hlavním kritériem pro přijetí do Orla byla katolická víra, jak vyplývá z prozkoumaných materiálů. Vedení Orla při plánování propagační činnosti svou pozornost zaměřovalo výhradně tímto směrem. Členem Orla měly být především osoby věřící, tělovýchovné aktivity byly až na druhém místě. Orli se striktně vymezovali vůči ostatním skupinám osob a členům konkurenčních tělovýchovných jednot.

V této kapitole budou představeny propagační aktivity Orla. Postupně budou zkoumány jednotlivé části orelské propagace. Prvním zkoumaným faktorem bude orelský vizuál, následovat bude PR a vydavatelská činnost, tištěná propagace, náborové kampaně, orelské akce (eventy) a charitativní činnost jednoty. Na závěr budou shrnuty poznatky získané ze studia archivních dokumentů a dalších historických pramenů.

5.1 Vizuál

Barvy – Základní orelskou barvou byla modrá. Modrá byla také prvním barevným odstínem, ve kterém byl vyroben orelský kroj. Používala se na všech významných propagačních materiálech orla, jako byly plakáty, letáky, kroj, prapory, odznaky apod. Modrá barva byla často doplňována barvou bílou a žlutou.

Symboly a motivy – Symbolem Československého orla byl orel. Orel byl opakujícím se motivem na orelských propagačních materiálech. Nejčastěji býval vyobrazen v letu s roztaženými křídly a činkou ve spárech. Býval hlavním motivem nebo byl zobrazován v pozadí. Motiv býval doplněn hesly „Silou lví“ nebo „Víra, vlast a síla“. Jako doplňující motivy byly používány kříže a lípové ratolesti či trikolóra. Vzhledem k tomu, že tělovýchovná jednota Orel působila hlavně na Moravě, na mnoha propagačních materiálech byla zobrazena moravská orlice, která byla vyvedena v červenobílé kostkované kombinaci.

Logo – Původní podobu loga se autorce nepodařilo dohledat. V archivních materiálech není o původní podobě zmínka ani o tom, kdo byl jeho autorem. Současná podoba orelského loga vznikla zřejmě až po druhé světové válce. Jedná se ovšem pouze o domněnku autorky. Na propagačních materiálech ze zkoumaného období se jednotné logo nevyskytuje.

Kroj – O zavedení stejnokroje bylo ústředím orelského svazu rozhodnuto v roce 1909. Orelský kroj se skládal z černých šatů a bot, bledě modré košile, koženého pásu s mono-

gramem Orla, čapky s modrou vložkou a šikmým pérem po straně. Od roku 1920 došlo ke změně barvy orelského kroje z černé na olivově šedou. Každá věková kategorie měla vlastní verzi orelského kroje. Dospělí muži a ženy měli kroj cvičební a sváteční (Československý orel, 1933). K orelskému kroji patřil také odznak. Střed odznaku tvořil zlatý orel s roztaženými křídly nesoucí činku, na světle modrém pozadí byl umístěn bílý kříž. Dorostenci a dospělí měli povinnost nosit odznak neustále na viditelném místě. Žactvo mělo povinnost nosit orelský odznak jen při velkých slavnostech (Orelská příručka I., 1923).

Prapor – Každá orelská župa měla vlastní prapor. Prapory byly bohatě vyšívány, doplněny o třásně. Na praporech byl uveden rok vzniku župy či jednoty. Na praporu byl vyobrazen orel, případně náboženské motivy jakými byly postavy svatých a náboženské texty.

5.2 PR

Československý orel měl vlastní tiskový odbor s názvem Tisková orelská služba. Tento odbor sídlil v ústředí Československého orla v Brně. Tisková orelská služba zodpovídala za veškeré orelské PR výstupy. Vydávala tiskové zprávy, PR články, různé statistiky a také se zabývala vydavatelskou činností. Tiskové zprávy a PR výstupy informovaly o činnostech orla, dění v orelských župách a jednotách, o chystaných a uplynulých akcích orla a o jubileích významných činovníků Orla formou osobních medailonků. Tisková orelská služba měla vlastní hlavičkové papíry, které používala pro své tiskové výstupy.

Pracovníci tiskového odboru se zabývali se také vydavatelskou a nakladatelskou činností. Orel vydával časopisy a publikace. Při tvorbě edičního plánu dbali Orli na fakt, aby oslovili všechny cílové skupiny. Byly vydávány časopisy pro děti, mládež i dospělé.

Příklady orelských časopisů:

- Orel (ústřední list československého orelstva)
- Orlík (časopis pro děti)
- Květy mládí (měsíčník pro mládež a dorost)
- Orelský věstník
- Orelská osvěta (časopis pro orelské vychovatele)
- Tělesná výchova (odborný list pro tělocvik a sport)
- Orlice (příloha olomouckého časopisu Eva) vycházela ve dvacátých letech

Časopis Orel

Zdráva buď, otčíno osvobozená! K Tvé slávě a velikosti i my svou hřivnou přispějeme! (*Autor úvodníku František Metoděj Žampach, redaktor Orla 1913 - 1929*)

První číslo nejstaršího orelského periodika vyšlo v roce 1910 jako příloha prostějovského časopisu Ječmínek. Od října 1910 do února 1912 vyšlo deset čísel. Jako oficiální titul Orla začal časopis vycházet na začátku roku 1913. Šéfredaktorem časopisu byl František Metoděj Žampach, který sehrál významnou roli v orelském PR. Vydávání časopisu bylo obnoveno po skončení první světové války v roce 1918, kdy začal vycházet jako čtrnáctideník.

Květy mládí

Časopis byl druhým nejdůležitějším periodikem, které Orel vydával. Ústřední rada orelostva, která časopis vydávala, si kladla za cíl podat čtenářům výchovné a zábavné poselství formou různých literárních žánrů, jakými byly básně, zpěvy, pohádky nebo různé zábavné a poučné čtení např. s cestovatelskou tematikou. Za nejdůležitější byly pokládány články pojednávající a rozvíjející orelskou myšlenku. „*Orel, to jest výchova duše.*“ (Orelský věstník, cit. podle Vejvar, 2014, s. 191). Činnost kulturní měla být nadřazena činnosti sportovní. V časopise vycházela na pokračování orelská katechetika a čtivou formou zpracované obdobné téma s názvem *Žití orelostva* (Vejvar, 2014, s. 191).

Orelská osvěta

Tento časopis byl určen pro pracovníky orelského vzdělávacího odboru. V publikaci *Československý orel* (s. 30) je nazýván „osvětovou revue“. Vycházet začal v roce 1923 a měl sloužit jako důležitá metodická pomůcka pro orelské vychovatele.

Orelské nakladatelství

Orelské nakladatelství bylo založeno v roce 1928. V roce 1930 získalo ústředí Orla nové prostory ve Francouzské ulici v Brně. V těch byla zřízena orelská nákupna a vydavatelství. Vydavatelství se zabývalo vydáváním knih, časopisů a uměleckých děl. Do vypuknutí druhé světové války, vydalo orelské vydavatelství celkem sedm publikací.

Přehled vydaných publikací:

- Za mladost a zdraví (čítanka)
- Sborník mariánský
- Den osvobození 28. října

- V září vánočního stromku
- Orelský katechismus
- 2 díly Památníku SDO Praha 1929

Orel vydával také pravidelné roční statistiky tzv. Orelské příručky a orelské kalendáře.

5.3 Tištěná propagace

Orelští funkcionáři v rámci své propagační činnosti hojně pracovali s tištěnými médii. Ve svém portfoliu měli různé druhy tiskovin. Šlo např. o plakáty různých formátů, letáky, pozvánky, programy nebo diplomy. Byly tištěny u příležitosti velkých akcí, jakými byly orelské slety nebo orelské svaté poutě. V takovýchto případech šlo většinou o velkoformátové barevné pláty, které měly čistě propagační charakter. Ve většině případů převažovala vizuální stránka věci nad stránkou informační. Ze zkoumaných archivních materiálů vyplývá, že na rozdíl od konkurenčních jednot, Orel při tvorbě plakátů využíval pouze ilustrace nikoliv fotografie. Na plakátech převažovaly orelské barvy, tzn. modrá, bílá a žlutá. Často bývaly doplněny o orelská hesla jako např. „Víra, vlast a síla“, příp. ilustrace orla. Podle těchto poznávacích prvků šlo jasně identifikovat Orla jako zadavatele tisku těchto plakátů. Dalšími tiskovými materiály tištěnými pro tyto příležitosti byly plakáty menších rozměrů, letáky, vstupenky na akce apod. Ve většině případů se nejednalo o tiskoviny s výrazným výtvarným prvkem. Naopak, zde převládal text a tyto tiskoviny měly spíše informační charakter. Letáky a menší plakáty informovaly o orelských akcích (sportovních, kulturních, vzdělávacích) a o náboru do Orla. Letáky byly na jednobarevném, většinou bílém nebo žlutém podkladu, text byl vytištěn černou nebo modrou barvou. Důraz byl kladen na to, co je psáno a ne na vizuální stránku věci. V archivních dokumentech se uchoval leták k Moravským hodům z roku 1931, na kterém je patrná kvalitní práce s textem. Protože jde o leták ke společenské akci neformálního charakteru, je celý text letáku psán brněnským nářečím. „*Orel Brno hospodářá Moravské hode podlívá starých zveků*“ nebo „*Za všeobecné vébor: Tlosté Rechard*“. Tato tiskovina tedy nejen informovala o chystané akci, ale také pobavila a adresáty neznalé brněnského nářečí možná i trochu vzdělala (Archiv města Brna, č. fondu 1011, karton č. 2, inv. č. 56).

5.4 Orelské náborové akce

Orelské náborové kampaně byly důležitou součástí orelské propagační činnosti. Ze zkoumaných propagačních materiálů bohužel nelze vyčíst, zda probíhaly pravidelně či nikoliv.

Náborové kampaně byly organizovány zřejmě tehdy, pokud vedení Orla zjistilo úbytek členů a stagnující počty členů v jednotlivých věkových a genderových kategoriích. Na schůzi předsednictva pak bylo rozhodnuto o zorganizování náborové kampaně a o termínu, ve kterém tato kampaň proběhne. Ze zkoumaných archivních materiálů je patrné, že náborová kampaň probíhala zhruba jeden měsíc. Stejně jako konkurenční tělovýchovné jednoty i Orel neměl problémy s počtem členů ze strany mužů. Náborové kampaně se většinou týkaly dětí a mládeže. Vedení Orla stále nebylo spokojeno s počty aktivních členů ze strany této cílové skupiny. V průběhu třicátých let počty orelských jednot a jejich členů mírně stoupaly. Ke konci třicátých let se však potýkali se sníženým zájmem ze strany mládeže. Náborové kampaně Orla byly zaměřeny zejména na tuto cílovou skupinu. Náborová kampaň měla vybrán vhodný název např. Katolické dítě doplněný o výstižný a jasný slogan.

Příklady náborových sloganů:

- Vstupte do Orla
- Československý orel Vás volá do svých řad

Vedení Orla připravilo pro své funkcionáře návod, jak postupovat a jak nábor provádět. Tento návod byl distribuován všem jednotám, župám a okrskům.

Náborové kampaně Orla lze rozdělit podle stylu propagace.

- Osobní – šlo o osobní agitaci členů a funkcionářů Orla
- Tisková – letáky, plakáty, inzerce, PR články a obrazový materiál v tisku
- Jiná – veřejná cvičení, duchovní setkání

Propagace osobní – největší úspěch si vedení Orla slibovalo od osobní agitace, kterou nazývali „od osoby k osobě“. V každé obci byla svolána schůze rady místní orelské organizace. Její vedení obdrželo návod, jak postupovat při osobním náboru. Nejprve měli sestavit seznam řádných katolíků z obce a poté rozdělit obec podle ulic na menší celky a seznam řádných katolíků upravit podle tohoto rozdělení. Pokud to bylo nutné, měli požádat o spolupráci místního faráře. Dále měli vytipovat členy Orla, kteří by byli vhodnými kandidáty pro provedení osobní agitace v rodinách. Ti byli poté řádně poučeni, jak se v navštívených rodinách chovat a jak propagovat výhody členství v Orlu. Důvody, kvůli kterým měli oslovení jedinci vstupovat do Orla, byly:

- zdravotní – péče o tělo je důležitá

- národní – národní život je třeba udržovat nejen v rodinách a školách, ale také ve společnosti
- náboženské – Orel vychovává nábožensky založené, uvědomělé a mravně celé lidi.

Na ukázková orelská cvičení byli zváni rodiče dětí z katolických rodin. Na místě jim byl vysvětlován význam a smysl Orla a jeho činnosti.

Členové Orla z řad dětí se také zúčastňovali náborové kampaně. Sami sháněli nové členy v řadách svých kamarádů a spolužáků, neboť dle orelské publikace *Z našeho života*. Naše akce se daří (1932, s. 197, cit. podle Vejvar, 2014, s. 192) „*Dětem nejlépe rozumí děti*“.

Těm, kteří o členství projeví zájem, byla předána přihláška do Orla spolu s informacemi o zápisném a výši čtvrtletních příspěvků. Každý nový zájemce byl poté zařazen na čekatel-ský list a za člena byl přijat až po odsouhlasení místní rady Orla. Po ukončení náborové kampaně všechny jednoty odesílaly zprávy o průběhu náboru a počtu nových členů ústředí Orla na tiskopisech připravených speciálně pro tento účel. V orelském ústředí byly tyto zprávy zaevidovány a poté zanalyzovány.

Úspěch agitace záležel dle názorů vedení Orla zejména na schopnostech, odvaze a dobré vůli orelských náborářů (Národní archiv. č. fondu 676. karton č. 12. inv. č. 92).

Propagace tiskem – Tento typ propagace byl spolu s propagací osobní nejvyužívanějším nástrojem pro nábor nových členů. Při příležitosti náborových kampaní byly tištěny plakáty, letáky, pozvánky a další tiskové materiály, které měli v potenciálních členech vzbudit zájem o orelskou myšlenku. Byly to nejen tiskoviny čistě propagační, tzn. ilustrace doplněná výstižným heslem, ale i pozvánky na různé orelské akce jakými byly cvičení, schůze, různé besídky nebo kulturní a společenská vystoupení. V tištěných médiích pak byly zveřejňovány články o činnostech Orla ať už na poli sportovním, duchovním nebo kulturním.

Propagace jiná – Do tohoto typu propagace patřilo pořádání veřejných cvičení, osvětových schůzí a přednášek, školní besídky.

V archivních pramenech se bohužel více materiálu k tomuto tématu nevyskytuje.

5.5 Akce (Eventy)

Československý orel pořádal mnoho akcí, kde mohl propagovat orelskou myšlenku. Nejvýznamnějšími propagačními akcemi Orla byly orelské slety a orelské poutě na Sv. Hostýn.

Orelské slety

První poválečný orelský slet se konal v roce 1922 v Brně. Samotnému sletu předcházely sletové slavnosti a den žactva a dorostu v červnu téhož roku. Při příležitosti konání sletu byly vydány pohlednice, plakáty, nálepky a odznaky. Dva velké plakáty pocházely od akademického malíře Hoplíčka. Další akademický malíř Jan Koehler navrhl výšivku na oficiální slavnostní prapor Orla pro orelský slet. Hudební doprovod tvořily „Sletové fanfáry“ a pochod „Vzhůru, Orle slovanský“. Sochař Fabiánek zhotovil sochu borce s orlem na ramenu, která byla umístěna na slavnostním nádvoří.

Druhý orelský slet se konal v roce 1929 pod názvem „Svatováclavské dny orelstva“ v Praze v měsíci červenci. Opět byly vydávány plakáty, pohlednice, nálepky a prodávaly se sletové odznaky. Reportáže ze sletových dní byly otištěny v orelských časopisech a v názorově blízkých novinách a časopisech.

Orelské poutě

První orelská pout' se uskutečnila v roce 1919 a konala se na Velehradě. Další orelské poutě už probíhali na Sv. Hostýně a po orelských sletech šlo o druhou nejvýznamnější akci v životě Orlů. První pout' na Sv. Hostýn se konala v roce 1930. Byla to první ústřední pout' Orlů. V místě konání poutě probíhala orelská cvičení a další vystoupení např. koncerty.

Mimo těchto dvou stěžejních akcí pořádal Orel další důležité sportovní a kulturní akce. Jednalo se o veřejná cvičení, společná svatá přijímání, divadelní představení, koncerty, besídky pro děti, osvětové přednášky apod.

5.6 Charitativní činnost

Vedení Orla se věnovalo také charitativní činnosti. Orel zakládal vlastní útulky pro sirotky a podílel se na provozu dalších ve spolupráci s církevními charitativními organizacemi. Jak vyplývá z publikací Orelská myšlenka (1923) a z dalších materiálů, orelský kroj byl poskytován zdarma sirotkům a chudým dětem a mládeži. Dále byly pořádány charitativní kulturní vystoupení a pro děti vánoční besídky, kde jim byly předány praktické dárky a ovoce.

5.7 Shrnutí propagace Orla

Orelská propagace byla vedena s jasným cílem, oslovit co největší množství osob z řad řádných katolíků a docílit u nich vzbuzení zájmu o orelskou organizaci a členství v ní. Katolická víra byla ústředním tématem orelské propagace. Orel pracoval se všemi tehdy do-

stupnými propagačními prostředky stejně jako jeho největší a nenáviděný rival Sokol. Orel se čas od času potýkal se sníženým zájmem o členství v orelské jednotě. V tuto chvíli nastupovala orelská propagace s cílem vzniklou situaci zlepšit a počet členů orelské organizace zvýšit. Nejčastěji zaměřovali svou propagační činnost na děti a zejména mládež. U této skupiny se nejvíce potýkali s nedostatečným počtem členů v porovnání např. se Sokolem.

Orelská propagace zahrnovala propracované PR včetně vydavatelských služeb, vizuálně poutavé propagační tiskoviny včetně velkoformátových plakátů, pečlivě připravované náborové kampaně, organizace masových akcí i akcí menších rozměrů a také charitativní činnost. Zabývali se také náboženskou tematikou a mnoho propagačních aktivit tohoto charakteru sdíleli s katolickou církví. Pozornost věnovali stejně jako jejich konkurenti vlastenectví a nově vzniklému státu.

I přes poměrně chudší finanční rozpočet a menší členskou základnu, se Orel věnoval své propagační činnosti, jak nejlépe dovedl. Dařilo se mu to zejména díky obětavosti svých členů a pracovníků tiskového odboru Orla, kteří měli propagaci na starosti.

V prostudovaných archivních materiálech se dochovalo nejvíce dokumentů o vydavatelské činnosti Orla, organizacím orelských sletů a poutí a ukázek propagačních tiskovin a časopisů.

6 PROPAGACE DTJ

Hlavní cílovou skupinou DTJ byly osoby pocházející z dělnického prostředí a jejich příbuzní. Nejčastěji to byly dělníci, horníci, pracovníci průmyslového odvětví, apod. Mezi členy DTJ se přidávali také osoby levicově smýšlející. Svou propagací však DTJ necílila pouze a jen na tyto osoby, ale také na osoby neutrální a i na své odpůrce.

Jako hlavního propagátora zdůrazňovala DTJ svoji práci, jak vyplývá z archivní korespondence mezi vedením DTJ a ze zápisů propagačního odboru DTJ. Často byla propagace zaměňována za propagandu. Při plánování a samotné tvorbě propagační činnosti se snažili zachovávat vkus a volit vhodné propagační prostředky a barvy, aby toto kritérium mohli splnit. Propagace DTJ kromě barev pracovala také se symboly a dbala na dodržování jednotné vizuální prezentace.

Dalším důležitým prvkem bylo zachovávání spisovné češtiny. V poslední řadě si DTJ dávala za cíl svou propagací neurážet a zesměšňovat konkurenci. Propagace DTJ měla poučit a zároveň přesvědčit. (Národní archiv, č. fondu 623, krabice č. 42, inv. č. 208)

V této kapitole budou představeny propagační aktivity DTJ. Postupně budou zkoumány jednotlivé části orelské propagace. Prvním zkoumaným faktorem bude orelský vizuál, následovat bude PR a vydavatelská činnost, tištěná propagace, náborové kampaně, akce (eventy) DTJ a charitativní činnost jednoty. Na závěr budou shrnuty poznatky získané ze studia archivních dokumentů a dalších historických pramenů.

6.1 Vizuál

Barvy – Častou a opakující se barvou byla červená, barva spojovaná s levicově smýšlející populací. U hlavních motivů a plakátů k velkým akcím jako byly dělnické olympiády, se červená barva používala v kombinaci s šedou nebo černou. Tyto barvy pak zřejmě symbolizovaly dělnické prostředí. U propagačních materiálů s menší mírou důležitosti byla hojně využívána pouze černobílá varianta.

Symboly a motivy – DTJ pracovala s motivy znázorňujícími mladé a zdravé muže a ženy z řad dělnictva. Mužský hrdina byl znázorněn jako silný a zdravý muž plný síly, což evokovala jeho muskulatura. Členové DTJ byli zobrazováni nejčastěji ve cvičebním úboru. Doplnujícími prvky byly motivy připomínající dělnické prostředí. Byly to např. továrny v pozadí, doly nebo různé pracovní náčiní. Častým doplňkem byl prapor nebo vlajka rudé barvy, případně státní vlajka Československa.

Logo – Logo DTJ tvořila písmena DTJ postavená do trojúhelníku. Písmeno D a J bylo stejné velikosti, písmeno T bylo větší a tvořilo vrchol trojúhelníku. Písmena pak byla ohraničena trojúhelníkem. Na archivních materiálech, které měla autorka k dispozici, se logo téměř nevyskytuje. Výjimkou je propagační plakát k dělnické olympiádě z roku 1921. Kdy logo vzniklo a kdo byl jeho autorem, se zjistit nepodařilo.

Kroj – DTJ na rozdíl o Sokola či Orla neměla slavnostní kroj. Jako sváteční oděv nosili členové a členky DTJ košile a kalhoty (ženy sukně). Doplnkem byly červené kravaty a černé klobouky nebo barety. Členové DTJ měli také jednotné cvičení úbory. Existovaly varianty mužské a ženské.

6.2 PR

PR DTJ zajišťoval tiskový odbor. Měl na starosti komunikaci s médii, vydávání tiskových zpráv a PR článků, vydávání publikací, výročních zpráv a všech periodik DTJ. DTJ ve svých tiskových výstupech používala spisovnou češtinu a snažila se neskouzávat do slangového vyjadřování. Prioritou u všech propagačních výstupů DTJ bylo dodržování spisovného jazyka českého a záživného stylu psaní.

Tiskový odbor se zabýval také činností vydavatelskou. Stejně jako Sokol a Orel i DTJ vydávala periodika pro všechny věkové skupiny.

Příklady periodik DTJ:

- Zlatá brána
- Náš dorost
- Tělocvičný ruch
- Tělovýchovné rozhledy
- Cvičitelské rozhledy
- Vychovatel, později přejmenován na Předvoj

DTJ zasílala časopisy určené dětem a dorostu školám zdarma. I přesto tento fakt měly některé tituly, mezi nimi např. dětský časopis Zlatá brána, koncem třicátých let nedostatek odběratelů, což vyplývá z dochované korespondence propagačního odboru s jednotami v archivních materiálech. Na rozdíl od Sokola zajišťoval také veškerou propagační činnost.

6.3 Tištěná propagace

Tento typ propagace byl v DTJ velmi rozšířen. Propagační odbor DTJ připravoval mnoho druhů propagačních tiskovin. Tiskoviny byly vydávány u příležitosti chystaných akcí jako například dělnické olympiády, sportovní klání, závody nebo kulturní a osvětové akce pořádané DTJ. Nejčastěji to byly plakáty, letáky, programy, pozvánky, apod. Tiskly se v různých formátech, barevném provedení a často v kombinaci s fotografií. Plakáty k velkým akcím, jakými byly dělnické olympiády, byly velkoformátové, barevné s minimem textu. Takový plakát měl mít jasné sdělení. Co, kdo, kdy, kde a jak. Na první pohled muselo být adresátovi jasné, co se snaží propagace DTJ daným plakátem sdělit.

Tiskoviny menších formátů bývaly většinou černobílé. Někdy se jednalo o fotomontáže, někdy pouze o leták s textem a minimem výtvarné složky. Tyto materiály na rozdíl od velkých plakátů obsahovaly velké množství textu. Byly tedy určeny k důkladnějšímu prostudování. Obsahovaly informace o tom, co znamená být členem DTJ, jaké sporty je možno v DTJ provozovat a co dalšího je možno v DTJ zažít a naučit se. U některých letáků byla součástí také přihláška do DTJ.

Dalšími tiskovinami, které DTJ používala, byly diplomy, vstupenky, pohlednice atd.

6.4 Náborové kampaně

DTJ se na nábor nových členů řádně připravovala. Náborové akce byly nazývány jako „Propagační dny“. Na přípravě a organizaci této akce se podíleli všichni členové DTJ. Vždy byl pečlivě vybrán termín pro konání těchto propagačních dnů. Většinou se konaly na podzim. Důvodem pro zvolení takového termínu byl zřejmě začátek nového školního roku. Také bylo rozhodnuto svazem DTJ, na jakou cílovou skupinu bude kampaň zaměřena. Velmi často se jednalo o ženy nebo děti. Vedení DTJ „bylo znepokojeno dlouhodobým nezájmem o členství zejména z řad žen a dívek“ (Národní archiv, č. fondu 623, krabice č. 42, inv. č. 208, cit. podle Tůmová, 2014). O členy z řad mužů stejně jako u konkurenčních tělovýchovných jednot nebyla nouze, až na výjimku krátkého období po první světové válce. K náborové kampani byl vybrán vhodný slogan, který měl mít jasné a úderné vyznění.

Příklady náborových sloganů:

- Pojd' s námi i ty!
- Pojd' mezi nás a s námi!
- Kde je tvé místo? Vstup do DTJ!

- Každý z nás jednoho nového příslušníka!
- Zdravá žena – zdraví národ!
- Ženy a dívky, vstupte do DTJ!
- Mladí s námi – za nový svět!
- Kamarádi! Hoši a dívky! Vstupte do DTJ!

Členové DTJ obdrželi od svazu DTJ návod, jak během propagačních dnů postupovat a jak vést nábor nových členů. Pokyny pro propagaci a agitaci zněly např.:

- Vyvěsit plakáty, vždy volit pro jejich umístění nejlepší a chráněné místo
- Dodané letáky rozdělit účelně tak, aby vykonaly své poslání
- Je-li možnost využití biografu, zajistit promítání obrázků ze života členů DTJ s výzvou ke vstupu do DTJ

Vedení DTJ bylo přesvědčeno, že není vhodné kopírovat nápady a propagační taktiku konkurence. Konkurencí byli míněni zejména Sokolové. Vedení DTJ se chtělo prezentovat hlavně svoji vlastní prací.

Nejvíce dochovaných archivních materiálů s informacemi o náborových kampaních DTJ je z druhé poloviny třicátých let dvacátého století. V tomto období se tělovýchovné jednoty potýkaly především s nedostatkem příslušnic ženského pohlaví. Propagační náborové kampaně tak byly cíleny hlavně na ně. Další skupinou, o kterou mělo vedení DTJ velký zájem, byla mládež bez ohledu na pohlaví. Nicméně i přes tato fakta, byl ponechán prostor pro nábor nových členů bez vymezení cílových skupin. Mezi členy vedení DTJ panovala obava z odlivu členů ke konkurenčním tělovýchovným jednotám, zejména k Sokolu. Tato obava panovala hlavně o skupinu dělnické mládeže. Zástupci a členové DTJ měli za úkol postupovat podle pokynů získaných od vedení DTJ. Před vypuknutím samotného náboru si vedení DTJ vytyčilo cíl v počtu nově získaných členů. Většinou se jednalo o čísla v řádech desítek tisíců. Případně byl zájem do dosažení určitého počtu členů, tak, aby po ukončení náborové kampaně počet členů DTJ dosáhl kulatého čísla, např. 200 000 členů.

V pokynech pro sestavení programu propagačních dnů byla zmiňována propagace následující:

- živým, mluveným slovem – Šlo o osobní agitaci členů DTJ mezi příbuznými a známými ve svém okolí.

- tištěným, psaným slovem – V tomto případě byla zvolena propagace formou tištěných médií, jakými byly časopisy, odborná literatura, agitační dopisy.
- obrazem – Sem patřily plakáty, letáky, fotografie, fotomontáže a diapozitivy.
- návěstními skříňkami – Jednalo se o různé nástěnky a uzavíratelné skříňky, do kterých byli umisťovány propagační materiály.
- výstavami – Byly to samostatné výstavy o dění v DTJ.

Propagace živým, mluveným slovem – Členové DTJ měli za úkol zjistit, zda jsou členy jednoty jejich příbuzní, sousedé, známí. Pokud tomu tak nebylo, měli se je pokusit ke členství zlákat. Zástupci jednotlivých dělnických tělovýchovných jednot měli zjistit, zda jsou členy jednoty všechny manželky, družky, děti a další příbuzní funkcionářů činných v DTJ. V případě, že ne, bylo třeba apelovat na dané osoby, aby do DTJ vstoupily. Stejně jako u konkurenčních tělovýchovných jednot byl připraven seznam osob, které bývaly členy DTJ, ale jednotu přestaly navštěvovat. Bylo třeba zjistit důvod odchodu z DTJ a pokusit se dotyčného vhodnou agitací přesvědčit k opětovnému přihlášení se do DTJ. Přesvědčování probíhalo formou osobních návštěv vybraných členů DTJ v rodinách a domácnostech a vhodné ústní agitace. Vytipovaným osobám byl zaslán také agitační dopis. Pro zájemce o členství byly pořádány ukázkové hodiny cvičení zdarma. Byly pořádány různé závody a sportovní klání. Členové DTJ organizovali také průvody se zpěvy a kapelou v obcích a lampionové průvody. Na akcích tohoto druhu bylo dbáno na estetické hledisko, členové DTJ bývali oblečení do cvičebních stejnokrojů. Do průvodů byly zařazovány alegorické vozy. Agitátoři DTJ si zde vytipovávali osoby vhodné k oslovení. Veškeré tyto akce pro veřejnost byly zdarma. Členové DTJ rozdávali propagační letáky a odpovídali na dotazy zájemců o členství. U náboru dětí a mládeže byla důležitá práce s rodiči. Další variantou této propagace byly přednášky o životě a činnosti DTJ. Vedení DTJ do tohoto druhu propagace počítalo i propagaci rozhlasem.

Propagace tištěným, psaným slovem – Do této kategorie patřila tištěná média. Byly mezi nimi různé družstevní časopisy, časopisy odborových organizací, jednotářské časopisy, ale také odborná literatura vztahující se k tématu. V časopisech byly zveřejňovány články o činnostech DTJ, které se zaměřovaly na vzbuzení zájmu u co nejvíce čtenářů. DTJ do této kategorie propagace zařazovala také propagaci formou hesel, textů na plakátech a letácích, nástěnných novin a agitačních dopisů.

Propagace obrazem – Tento typ propagace měl pro vedení DTJ velký význam. Kladli důraz na výběr vhodného obrazového materiálu a také na technickou stránku výroby. Nejvhodnější se jevily obrazové materiály s využitím vhodných barev. Jako nejvhodnější technika tisku byl volen hlubotisk. Vhodně zvolený motiv a jeho provedení si získá pozornost, zaujme a může také přesvědčit.

Propagace návěstními skříňkami – Návěstní skříňky či nástěnky hrály důležitou roli v propagaci DTJ. Těmito nástěnkami disponovaly všechny jednoty. Byly umístěovány na veřejném místě, nejlépe pak místě, kde se vyskytovali místní obyvatelé. Umístění takovéto skříňky muselo být povoleno příslušnými úřady. Skříňky dále byly v tělocvičnách, Dělnických domech a na hřištích DTJ. Vizuální podoba skříňek musela být jednotná. DTJ si zakládala na estetické stránce věci. V těchto skříňkách byly vyvěšovány aktuální informace o dění v DTJ, program a přehled chystaných akcí, schůzích, sportovních kláních a výsledcích již uplynulých závodů. DTJ v nich také uveřejňovala pozvánky na kulturní akce (koncerty, divadelní představení apod.) a informace týkající se přímo náborové kampaně.

Propagace výstavami – DTJ často pořádala výstavy, které měly veřejnost seznámit s historií a činností jednoty. Tyto výstavy se nazývaly „Výstavy života a práce v DTJ“. Konaly se ve většině případů v Dělnických domech. Prostory musely být řádně vyzdobeny a při instalaci bylo myšleno i na možnost využití expozice pro putovní výstavy nebo možnost spojení výstavy s doprovodnými aktivitami. Vystavovány byly např. literatura, časopisy, jubilejní publikace, statistiky, fotografie a fotomontáže, obrazy, plakáty, letáky, diplomy, odznaky, ceny a další dokumenty. (Národní archiv, č. fondu 623, krabice č. 42, inv. č. 208)

6.5 Akce (Eventy)

Největší a nejvýznamnější akcí DTJ byly dělnické tělovýchovné olympiády, které byly obdobou sokolských a orelských sletů. Na rozdíl od konkurenčních jednot, dělnické olympiády byly v období první republiky pouze tři. Konaly se v letech 1921, 1927 a 1934. Původně plánovaný první ročník se v roce 1915 neuskutečnil z důvodu vypuknutí první světové války. První dělnická olympiáda konaná v roce 1921 byla uspořádána na Letné. Další ročníky už hostil strahovský stadion. Toto místo sloužilo v následujících letech pro masové akce všech tělovýchovných jednot. Pro každou olympiádu byly navrženy a vyrobeny propagační materiály ve formě plakátů, letáků nebo programů. K první olympiádě byl jako motiv na hlavní plakát zvolen muž symbolizující zdravého a silného člověka, dělníka.

Propagační akce DTJ se měly věnovat hlavně sportovním aktivitám, jakými byly např. různé sportovní závody, veřejná cvičení, ukázkové hodiny apod. Tyto sportovní akce byly děleny podle cílových skupin, pro které byly určeny. Pro žactvo a dorost bylo pořádáno cvičení v tělocvičnách i na hřištích, výlety do přírody a tábory. Pro dospělé členy DTJ byly organizovány cvičení v tělocvičnách i na hřištích a rekreační pobyty a různé druhy sportů, zejména lehká atletika, míčové hry, vodní a zimní sporty.

DTJ také organizovala mnoho kulturních a společenských akcí. Byla to např. divadelní představení, loutkové divadlo pro děti, koncerty, vystoupení pěveckých a recitačních sborů DTJ, výlety do přírody a letní tábory pro děti. DTJ se snažila své členy také vzdělávat, a proto pořádala různé přednášky a schůze.

6.6 Charitativní činnost

DTJ věnovala charitativní činnosti značnou pozornost. Často pořádala různé sbírky pro potřebné a nemajetné. Zřejmě, jak vyplývá z archivních materiálů, jednalo se o podporu osob z řad členů DTJ a jejich rodin. Osobám v tíživé životní situaci bylo finančně vypořádáno. Děti z nemajetných rodin dostávaly zdarma cvičební úbory.

V druhé polovině třicátých let dvacátého století byly sbírky doplněny o prodej různého sortimentu, jehož zakoupením dotyčný kupující přispěl na dobrou věc. Byly to např. poštovní známky, vánoční pohlednice nebo skleněné odznaky. Tyto sbírky byly velmi úspěšné, jak z hlediska vybraného obnosu, tak z hlediska propagačního. Vyplývá to z korespondence propagačního odboru DTJ.

V roce 1935 DTJ prodávala poštovní známky. Byla na nich zobrazena žena a dvě děti, chlapec a dívka. Tyto postavy byly vyobrazeny bílou barvou se žlutým stínováním, zatímco pro pozadí byla zvolena barva modrá. Zvolená bílá barva se žlutým stínováním u zobrazených osob měla zřejmě symbolizovat hlad. Jedná se ovšem pouze o domněnku autorky této diplomové práce. Celý výjev byl doplněn sloganem „Pomozte, než bude líp“. Protože akce byla úspěšná, v následujícím roce 1936 byla sbírka pro potřebné zopakována. Tentokrát byly známky nahrazeny vánočními pohlednicemi. Z archivních záznamů vyplývá, že všechny pohlednice byly prodány. V roce 1937 byly opět prodávány vánoční pohlednice, tentokrát se třemi různými motivy. Byly vyrobeny v nákladu 44 000 ks a zřejmě byly opět z větší části, ne-li všechny vyprodány. Tuto informaci nebylo možno v archivních zdrojích dohledat. Jedná se tedy pouze o domněnku autorky. V archivních dokumentech je pouze

uvedeno, že „o pohlednice byl velký zájem a propagační účel byl splněn“. V roce 1938 pohlednicový artikl nahradily skleněné odznaky, které byly vyrobeny nezaměstnanými skláři, členy DTJ. Byly vyrobeny v nákladu 55 000 ks ve třech barevných kombinacích (červená, modrá a červená s perleťovými hlavičkami).

DTJ také pořádala veřejné sbírky na dělnické olympiády. Sbírký probíhaly vždy před konáním olympiády. K těmto sbírkám byly tištěny propagační plakáty, které byly vyvěšeny v tělocvičnách, Dělnických domech a také ve výstavních skříňkách DTJ. (Tůmová, 2014)

6.7 Shrnutí propagace DTJ

Propagační činnost DTJ měla jasně definovanou strategii. Oslovit co nejvíc osob z řad dělnictva a osob blízkých myšlenke sociální demokracie. Stejně jako zbylé dvě tělovýchovné jednoty DTJ využívala ke své propagaci všech dostupných propagačních prostředků. Členká základna DTJ nebyla zdaleka tak široká jako u Sokola. DTJ měla silné zastoupení zejména v průmyslových oblastech Československa. Podobně jako tomu bylo u Orla, DTJ měla největší zájem o získávání nových členů z řad dětí a mládeže. Tato cílová skupina dle poznatků autorky získaných v prostudované archivní korespondenci a zápisech z jednání vedení DTJ a propagačního odboru měla ne vždy dostatečné zastoupení v řadách DTJ.

Propagace DTJ zahrnovala propracované PR včetně vydavatelských služeb, kvalitně a dle nových trendů zpracované propagační tiskoviny, pečlivě připravované náborové kampaně, organizace masových akcí i akcí menších rozměrů a propracované charitativní činnosti.

Obdobně jako Orel, nemohla DTJ konkurovat Sokolu ve výši finančních prostředků použitých na svou propagaci. Proto, soudě dle archivních záznamů, každou propagační aktivitu náležitě plánovala a rozmyšlela. Důležitou roli hrála také obětavost vedení DTJ a pracovníků propagačního odboru.

V prostudovaných archivních materiálech se dochovalo nejvíce dokumentů o náborových kampaních DTJ, charitativní činnosti v podobě sbírek a ukázek propagačních tiskovin.

7 POROVNÁNÍ VIZUÁLU SOKOLA, ORLA A DTJ

Každá tělovýchovná jednotka měla svůj vizuální styl, podle kterého mohla být snadno identifikovatelná. V této kapitole bude porovnána vizuální prezentace podle těchto prvků:

- barvy
- symboly a motivy
- logo
- kroj

7.1 Barvy

Sokol pracoval s národními barvami, nejčastěji s červenou v kombinaci s bílou. Toto však nebylo pravidlem, u velkoformátových plakátů využíval celou barevnou škálu. Pokud na takovém plakátu nebylo logo, ne vždy bylo patrné, kterou tělovýchovnou jednotou daný plakát propaguje.

Hlavní orelskou barvou byla modrá. Byla kombinována s bílou a žlutou barvou. Orelské propagační materiály jsou díky tomu snadno identifikovatelné.

DTJ používala nejčastěji červenou barvu, kterou doplňovali šedou a černou, tedy barvami symbolizujícími dělnické a průmyslové prostředí.

Shrnutí:

- Sokol – červená, bílá, modrá, jiné
- Orel – modrá, bílá, žlutá
- DTJ – červená, černá, šedý

7.2 Symboly a motivy

Jak vypovídá z názvu, hlavním symbolem Sokola a Orla byli draví ptáci sokol a orel. Oba byli zobrazováni v různých pózách např. v letu, s roztaženými křídly, sedící na větvi apod. Hlavním a opakujícím se motivem DTJ byl silný a zdravý dělník, muž. Tento výjev býval doplněn motivy z dělnického prostředí, jakými byli např. továrny, doly, hutě, kouřící komíny nebo pracovní náčiní.

Všechny tři jednoty zobrazovaly na propagačních materiálech své členy ve cvičební úboru nebo slavnostním kroji. Zobrazovány byly všechny věkové i genderové skupiny, záleželo na konkrétním tématu.

Sokol používal jako doplňující prvky k hlavním motivům sokolské prapory, státní vlajku, trikolóru nebo listy lípy.

Orel pracoval náboženskými symboly, jakými byly např. kříže nebo obrázky svatých. Tyto výjevy mnohdy doplňoval orelskými prapory.

DTJ k hlavním motivům často přidávala rudý prapor nebo státní vlajku.

7.3 Logo

Zda měly všechny tři zkoumané organizace v dané době své logo, není z prostudovaných archivních materiálů jasné. Jisté je, že svá logo měl Sokol a DTJ. Doklady o podobě loga Orla z té doby nebyly k dispozici. Na propagačních materiálech Orla ze zkoumaného období se logo nevyskytuje.

Základ loga Sokola písmena ČOS s ještě jedním písmenem S. V popisovaném období byl okolo loga přidán kruh. Používána byla červenobílá varianta loga, černobílá, případně v jiných barevných odstínech. Logo bylo uvedeno na většině propagačních materiálů Sokola.

Základ loga DTJ tvořila písmena D, T a J. Okolo písmen byl trojúhelník. Tato podoba loga je používána dodnes. Na archivních materiálech, které měla autorka k dispozici, se logo vyskytuje pouze na plakátu k Dělnické tělovýchovné olympiádě z roku 1921. Na ostatních propagačních materiálech není.

7.4 Kroj

Sokol i Orel měli vlastní kroje. DTJ klasický kroj neměla, existoval však sváteční oděv, který se skládal z košile a kalhot, u žen sukní, jako doplněk sloužila červená kravata a černý klobouk nebo baret.

Sokolský vycházel z návrhu Josefa Mánesa. Existovala mužská i ženská verze. Muži oblékali šedé kalhoty, šedé sako, červenou košili, černé holínky a černou čapku se sokolím pérem. Ženy měly místo kalhot sukni, místo saka pelerínu a místo holínek lodičky. Od dvacátých let dvacátého století měly také letní variantu kroje. Model se jmenoval Libuše a skládal se z bílých lněných šatů, vesty z bílého sametu a čelenky z bílého plátna. Vše bylo doplněno o červenou výšivku.

Orelský kroj byl poprvé představen v roce 1909. Tvořily ho černé kalhoty (u žen sukně), sako, boty téže barvy, bleděmodré košile a kožený pásek s orlem na sponě a čapka s orlím

perem. V roce 1920 byla černá barva nahrazena barvou olivové šedou. Ke kroji patřil také orelský odznak.

Kromě krojů existovaly cvičební stejnokroje pro všechny věkové kategorie ve všech třech jednotách bez rozdílu. Na výrobě krojů a cvičebních stejnokrojů se podílely ženy z řad členstva jednot.

Ke krojům patřily také prapory. Sokolský prapor navrhl Alfons Mucha. Každá župa Sokola i Orla měla prapory vlastní.

Srovnávací tabulka č. 1 – Vizuál Sokola, Orla a DTJ

Vizuál	Sokol	Orel	DTJ
Barvy	červená bílá modrá jiné	modrá bílá žlutá	červená šedá černá
Symbole a motivy	sokol státní vlajka trikolóra lipová ratolest	orel moravská orlice kříž podoby svatých lipová ratolest	dělník průmysl nářadí rudý prapor
Logo	ANO	není známo	ANO
Kroj	ANO	ANO	NE, jen slavnostní oděv
Prapor	ANO	ANO	NE

8 POROVNÁNÍ PR SOKOLA, ORLA A DTJ

Všechny tři zkoumané jednoty měly velmi propracovaný systém svého PR. Měly vlastní tiskové odbory, které zajišťovaly komunikaci s médii, přípravu tiskových zpráv, PR článků a jiných tiskových výstupů. Do jejich kompetencí spadala také vydavatelská a nakladatelská činnost.

Sokolské PR dbalo na dostupnost informací. Tiskový odbor ČOS měl za těmito účely zřízenou telefonní linku, která byla v provozu celý týden. Po celé republice měli své tiskové zpravodaje, kteří dodávali zprávy z regionů. Byli to členové krajských žup. Samostatně pak zajišťovali tiskové výstupy v rámci daného regionu. Pravidelně zasílali tiskovému odboru ČOS reporting o své činnosti. Z dochované archivní korespondence vyplývá, že mezi tiskovým odborem ČOS a jeho zpravodaji docházelo často k neshodám ohledně tiskových výstupů ústředí ČOS a jejich oficiálních stanovisek. Ze zkoumaných pramenů bylo zjištěno, že sokolský tiskový odbor prováděl pravidelný monitoring svých tiskových výstupů a také z tiskových výstupů konkurence. Získané informace potom využíval při plánování další propagační činnosti.

Zda monitoring tiskových výstupů prováděl také Orel a DTJ není ze zkoumaného patrné.

Tiskový odbor Orla nesl název „Orelská tisková služba“. Pod touto hlavičkou vydávali tiskové zprávy a PR články. Dbali na jednotnou prezentaci svého PR. Na jednotnou prezentaci upozorňovalo také vedení DTJ, které nabádalo pracovníky tiskového odboru DTJ k používání spisovné češtiny a záživného stylu psaní.

Srovnávací tabulka č. 2 – PR Sokola, Orla a DTJ

Tělovýchovná jednotka	Sokol	Orel	DTJ
Tiskový odbor	ANO	ANO	ANO
Tiskové zpravodajství, monitoring	ANO	NE, není známo	NE, není známo
Časopisy a jiná periodika	ANO	ANO	ANO

Tiskové odbory jednot zajišťovali vydávání různých druhů periodik, která rozdělovali podle cílových skupin. Ve svém portfoliu měli časopisy pro děti a mládež, dospělé a pro odborné čtenáře, mezi které patřili vzdělavatelé a osvětoví pracovníci jednot. Sokol a Orel měli svá vlastní vydavatelství. Každá jednota vydávala titul, který zaujímal přední místo mezi vydávanými časopisy.

Ústřední časopisy:

- Sokol – Sokolské listy
- Orel – Orel
- DTJ – Tělocvičný ruch

Tyto tituly byly určeny pro dospělé čtenáře. Důležitou cílovou skupinou, na kterou zkoumané jednoty zaměřovaly svou pozornost, byly děti a mládež.

Časopisy pro děti a mládež:

- Sokol – Sokolské jaro, Poupě, Sokolské besedy
- Orel – Orlík, Květy mládí
- DTJ – Zlatá brána, Náš dorost

Odborné časopisy:

- Sokol – Sokolský věstník s přílohami, Župní věstníky
- Orel – Orelská osvěta, Tělesná výchova
- DTJ – Vychovatel (Předvoj), Cvičitelské rozhledy

Vydavatelství Sokola a Orla vydávalo s výjimkou uvedených časopisů také odborné publikace.

Srovnávací tabulka č. 3 – přehled vydávaných časopisů Sokola, Orla a DTJ

	Sokol	Orel	DTJ
Ústřední titul	ANO - Sokolské listy	ANO - Orel	ANO - Tělocvičný ruch
Časopis pro děti a mládež	ANO - Sokolské jaro - Poupě - Sokolské besedy	ANO - Orlík - Květy mládí	ANO - Zlatá brána - Náš dorost
Odborný časopis	ANO - Sokolský věstník - Župní věstníky	ANO - Orelská osvěta - Tělesná výchova	ANO - Vychovatel (Předvoj) - Cvičitelské rozhledy
Časopis jiný	ANO - Jas (rodinný magazín)	NE	NE
Vydavatelství	ANO	ANO	NE

9 POROVNÁNÍ TIŠTĚNÉ PROPAGACE ČOS, ORLA A DTJ

Zkoumané tělovýchovné jednoty využívaly tento typ propagace velmi často. K oblíbeným tiskovým formátům patřily plakáty. Sokol, Orel i DTJ využívali těchto plakátů k propagaci významných událostí, jakými byly v případě Sokola a Orla slety, v případě DTJ dělnické olympiády nebo pro náborové kampaně. Plakáty byly tištěny v barevném provedení.

Sokolské plakáty zobrazovaly členy Sokola v sokolských krojích, národní motivy a téměř na všech byl znázorněn sokol, hlavní symbol této tělovýchovné jednoty. Plakáty byly ilustrované, o převaze jedné nebo více barev nelze hovořit.

U orelských plakátů převažovala modrá barva, která bývala kombinována s bílou nebo žlutou. Převládaly ilustrace znázorňující členy Orla v orelských krojích, motivy orla, symbolu této tělovýchovné jednoty, případně náboženské symboliky jakými byly např. kříže.

DTJ pracovala s červenou barvou, která byla kombinována s černou a šedou. Opakujícím se motivem byli představitelé dělnické třídy. Většinou se jednalo o zdravě a silně vyhlížejícího muže, u propagačních plakátů cílících na mládež byli zobrazeni chlapci a děvčata v cvičebním úboru. Plakáty DTJ byly ilustrované, ve třicátých letech se začaly objevovat fotografické koláže. Právě na využití fotografických koláží je vidět pokrokovost propagace DTJ, kdy se jejich propagační pracovníci nebáli pracovat s novými postupy a trendy.

Na velkoformátových plakátech všech tří jednot se objevuje minimum textu. Jedná se spíše o jasná hesla a názvy, ze kterých je patrné, k jaké události se daný plakát vztahuje. Podle vizuální stránky lze ve většině případů snadno identifikovat zadavatele.

Srovnávací tabulka č. 4 – plakáty Sokola, Orla a DTJ

Plakáty	Sokol	Orel	DTJ
Barva	různé	modrá, bílá, žlutá	červená, černá, šedá
Motivy	sokol Sokolové prapory listy lípy	orel kříž Orlové prapory	členové DTJ dělník průmyslové prostředí prapory
Provedení	ilustrace	ilustrace	ilustrace fotografické koláže

Menší plakáty a letáky naopak obsahují větší množství textu a vizuální stránka věci je upozaděna. Tento typ tiskovin je jednobarevný, text černobílý, příp. modrý, pozadí je také jednobarevné, bílé nebo žluté u všech tří zkoumaných jednot. Tyto letáky a plakáty upozorňu-

jí na chystané sportovní, kulturní a společenské akce, představují dění v jednotách nebo nabádají ke vstupu do jednoty. DTJ i zde využívá fotografií jako doplňujícího grafického prvku.

Srovnávací tabulka č. 5 – letáky Sokola, Orela a DTJ

Letáky	Sokol	Orel	DTJ
Text	převažuje	převažuje	převažuje
Barva pozadí	bílá žlutá	bílá žlutá	bílá
Provedení	tisk	tisk	tisk fotografické koláže

K tištěným propagačním prostředkům těchto jednot patřily dále pozvánky, pohlednice, diplomy, hlavičkové papíry atd.

10 POROVNÁNÍ NÁBOROVÝCH KAMPANÍ SOKOLA, ORLA A DTJ

Sokol, Orel i DTJ organizovali náborové kampaně v případě, kdy po pečlivě provedeném průzkumu a po porovnání statistik z uplynulých let zjistili, že dochází ke stagnaci nárůstu nových členů. Málokdy prováděli nábor obecný, většinou byla náborová kampaň zaměřena na konkrétní cílovou skupinu. Tou byly nejčastěji děti a mládež, případně ženy. Všechny tři srovnávané jednoty kladly důraz na nábor nových členů formou osobní agitace. Zúčastnili se jí vybraní členové jednoty spolu s funkcionáři. Nábor prováděli ve vytipovaných domácnostech, školách a pracovištích. Měli za úkol představit život v jednotě, její hlavní myšlenky a cíle a pozvat dotyčného na ukázkové cvičební hodiny. Tento způsob náboru využívaly a shodly se na jeho důležitosti všechny zmiňované jednoty bez rozdílu. Nábor formou osobní agitace byl pro všechny klíčový a slibovaly si od tohoto způsobu nejvíce nových členů. Lišilo se pouze prostředí, ve kterém byl nábor prováděn. Orlové se zaměřovali pouze na řádné katolíky, zástupci DTJ na osoby z dělnického prostředí, Sokolové cílili na širokou veřejnost. Jedinou skupinou, kterou odmítaly akceptovat všechny tyto jednoty bez rozdílu, byli komunisté.

Osobní agitace byla podporována dalšími propagačními prostředky. Byly tištěny plakáty, letáky, v tisku byly zveřejňovány články a reportáže, inzerce apod. Sokol a DTJ využívali nástěnek a vývěsních skříněk. Sokol žádal své členy z řad živnostníků o umístění propagačních tiskovin, fotografií z akcí Sokola a sportovního náradí do výloh jejich provozoven. O tom, zda tento druh propagace využíval také Orel, není z dochovaných materiálů patrné.

Sokol a Orel měli vlastní kina, kde promítali diapozitivy ze cvičení a krátké filmy pojednávající o životě v tělovýchovné jednotě. DTJ na toto téma pořádala výstavy.

Náborové kampaně měly vždy jednotný slogan. V mnoha případech šlo o slogany téměř totožné.

Příklady sloganů:

- Sokol – Vstupte do Sokola! Co děláte pro své zdraví? Vstupte do Sokola!
- Orel – Vstupte do Orla! Československý orel Vás volá do svých řad!
- DTJ – Vstupte do DTJ! Pojď s námi i Ty!

Srovnávací tabulka č. 6 – náborové kampaně Sokola, Orla a DTJ

Nábor	Sokol	Orel	DTJ
Osobní	ANO	ANO	ANO
Tisk	ANO	ANO	ANO
Kino	ANO	ANO	ANO
Nástěnky	ANO	ANO	ANO

11 POROVNÁNÍ AKCÍ (EVENTŮ) SOKOLA, ORLA A DTJ

V oblasti propagačních akcí se zkoumané tělovýchovné jednoty příliš nelišily. Hlavní a nejdůležitější akcí byly slety (všesokolské a orelské) a u DTJ dělnické olympiády. Z hlediska propagace spojené s těmito událostmi byly vynakládány značné finanční prostředky na inzerci v tisku, tisk plakátů, letáků, pozvánek, vstupenek, výzdobu stadionů nebo na nové podoby krojů a cvičebních úborů. Nejrozsáhlejší a nejviditelnější propagaci měl Sokol, což není nikterak překvapující. Vzhledem k faktu, že tato jednota byla ze tří porovnávaných největší, byla také v nejlepší finanční situaci. Mohla si dovolit uvolňovat větší finanční prostředky na zajištění takovýchto akcí než zbylé dvě jednoty. Všesokolské slety měly v porovnání s ostatními největší frekvenci ve zkoumaném období.

Přehled konání sletů a olympiád:

- Všesokolský slet – celkem čtyřikrát v letech 1920, 1926, 1932 a 1938
- Orelský slet – celkem dvakrát v letech 1922 a 1929
- Dělnická olympiáda – celkem třikrát v letech 1921, 1927 a 1934

S výjimkou prvního orelského sletu v roce 1922 se všechny akce konaly v Praze. Všesokolský slet v roce 1920 a dělnická tělovýchovná olympiáda v roce 1921 se konaly na Letné. Pozdější ročníky už hostil pro tento účel postavený strahovský stadion. Orelský slet v roce 1922 se konal v Brně.

Fakt, že orelské slety byly v daném období pouze dva lze přičíst tomu, že Orel pořádal ještě další akci velkých rozměrů a tou byly orelské poutě. Dá se ovšem předpokládat, že druhým důvodem byl nedostatek finančních prostředků. Orel se vždy prezentoval jako organizace, pro kterou je na prvním místě víra a nikoliv sport. Přesto na orelských poutích měl sport své místo. První orelská pout' v roce 1919 se konala na Velehradě, další ročníky pak na Sv. Hostýně. Orelští cvičenci všech věkových i genderových skupin na těchto poutích předváděli nové cvičební sestavy.

Všechny tři jednoty pořádaly sportovní, kulturní a společenské akce. Jednalo se o divadelní představení, loutková divadla pro děti, plesy, maškarní bály, koncerty, výstavy, veřejná cvičení, akademie, závody v různých sportovních disciplínách, ukázkové cvičební hodiny nebo výlety a pro děti letní tábory. Kladly důraz na osvětovou a vzdělávací činnost, pořádaly veřejné schůze, přednášky a další vzdělávací aktivity. Sokol a Orel měli vlastní kina a knihovny.

Orel vzhledem ke svému náboženskému zaměření pořádal pro své členy bohoslužby a společná svatá přijímání.

Srovnávací tabulka č. 7 – akce (Eventy)

Akce	Sokol	Orel	DTJ
Celostátní	slety	slety poutě	olympiády
Kulturní	divadlo kino koncerty plesy	divadlo kino koncerty	divadlo koncerty plesy
Vzdělávací	knihovny přednášky	knihovny přednášky vzdělávací schůze	výstavy přednášky vzdělávací schůze
Sportovní	veřejná cvičení akademie závody	veřejná cvičení akademie závody	veřejná cvičení akademie závody veřejná cvičení
Jiné	výlety tábory pro děti	výlety tábory pro děti	výlety tábory pro děti

12 POROVNÁNÍ CHARITATIVNÍ ČINNOSTI SOKOLA, ORLA A DTJ

Charitativní činnosti se věnovali všechny zkoumané tělovýchovné jednoty. Z prostudovaných materiálů lze vyčíst, že se nejvíce zaměřovali na pomoc dětem. Děti z nemajetných rodin dostávaly zdarma cvičební úbor.

Sokol poskytoval sociální podporu svým členům z řad nezaměstnaných. Ovšem za předpokladu, že se budou aktivně účastnit náborových kampaní Sokola.

Orel zakládal vlastní útulky pro sirotky a spolupracoval s řadou dalších církevních charitativních organizací. Pro sirotky a děti z chudých rodin pořádal vánoční besídky a divadelní představení. Na Vánoce děti dostávaly praktické dárky a ovoce.

V prostudovaných archivních pramenech bylo nalezeno nejvíce informací k tématu charity u tělovýchovných jednot o DTJ. Tato jednota pravidelně pořádala sbírky pro nemajetné osoby a rodiny ze svých řad. Sbírkové byly velmi dobře a promyšleně plánovány i z hlediska propagačního. Každoročně byly sbírky doplňovány o nové prvky jako např. prodej pohlednic, známek nebo odznaků. Do přípravy a realizace stejně jako Sokolové zapojovali také nezaměstnané členy.

Před konáním sletu a olympiády pořádali Sokol, Orel i DTJ sbírky. Vybrané finanční prostředky byly použity na pronájem a výzdobu stadionu, propagaci, občerstvení atd.

Srovnávací tabulka č. 8 – charitativní činnost

Charita	Sokol	Orel	DTJ
Sbírkové	ANO	ANO	ANO
Spořeni na slet, olympiádu	ANO	ANO	ANO
Cvičební úbor zdarma	ANO	ANO	ANO
Jiné	Není známo	besídky pro sirotky	prodej pohlednic, známek, odznaků

13 CELKOVÉ SHRUTÍ

Tato kapitola celkově shrnuje propagační aktivity zkoumaných tělovýchovných jednot v daném období. Propagační aktivity těchto jednot byly porovnávány na základě dostupných archivních materiálů, které měla autorka této diplomové práce k dispozici. Z archivních materiálů až na pár výjimek bohužel není patrné, jaký měla posuzovaná propagace dopad na nárůst členstva tělovýchovných jednot a na její vnímání tehdejší československou veřejností.

13.1 Vizuál

Sokol, Orel i DTJ měli propracovaný vizuální styl. V případě DTJ bylo téměř vždy jasně patrné, o čí propagaci se jedná. U Sokola a Orla mohlo docházet k omylům, vzhledem k mnoha společným motivům jakými byli draví ptáci, státní vlajka nebo lipové ratolesti.

13.2 PR

Největší PR z hlediska rozsahu měl zcela jistě Sokol. Byl největší tělovýchovnou jednotou a měl pro tuto činnost nejlepší podmínky finanční. Měl také výhodu regionálních zpravodajů. Ne vždy to však bylo ku prospěchu věci vzhledem k neshodám se zpravodaji a župami. Ve vydavatelské činnosti byl Sokol také o několik řad výše. Důvody jsou stejné jako u PR.

13.3 Tištěná propagace

Zde opět co do počtu dominoval Sokol. Dle prozkoumaných archivních tiskovin se autorka domnívá, že DTJ se více zamýšlela nad vizuální podobou tištěné propagace a pracovala s tehdejšími trendy, jakými byli např. fotografické koláže.

13.4 Náborové kampaně

Sokolové a DTJ měli velmi precizně připravené náborové kampaně včetně rozdělení na části podle druhu propagačních činností. Sokolové občas naráželi na nesouhlasná vyjádření k plánovaným kampaním ze stran krajských žup a ne vždy se plánovaná propagace setkala s pochopením. K orelským náborovým kampaním se bohužel mnoho materiálu nedochovalo.

13.5 Akce (eventy)

V tomto ohledu nebylo mezi jednotami příliš velkých rozdílů. Propagační akce měli všichni stejné. Důležitou roli hrály opět finance. Tento fakt hrál ve prospěch Sokola, který si tak mohl dovolit finančně náročnější propagaci a také větší frekvenci např. všesokolských sletů.

13.6 Charitativní činnost

Ve zkoumaných archivních materiálech se nachází nejvíce informací k charitativní činnosti DTJ. Vyplývá z nich, že tyto činnosti byly velmi dobře připravované a posléze vyhodnocované s plány do budoucna. U ostatních jednot byly k dispozici jen krátké zprávy bez bližšího popisu.

ZÁVĚR

Diplomová práce měla stanovený cíl v porovnání propagačních aktivit tří nejznámějších tělovýchovných jednot prvorepublikového Československa. Pro splnění cílů práce byla zvolena a použita komparativní analýza. Po prostudování dostupné literatury a archivních materiálů dospěla autorka této diplomové práce k následujícím závěrům.

Otázka č. 1 – Jaké propagační prostředky zkoumané tělovýchovné jednoty používaly?

Všechny tři zkoumané tělovýchovné jednoty používaly téměř shodných propagačních prostředků. Lišila se pouze míra a intenzita. Nejvíce byla využívána tištěná propagace ve formě plakátů, letáků atd., dále potom propagace v tisku v podobě PR článků, inzerátů, tiskových zpráv anebo vydávání vlastních časopisů. Důležitou propagační činností byla osobní agitace za účelem získání nových členů, organizace masových akcí i akcí menšího rozměru. Doplňujícími propagačními prostředky byla propagace formou výstav, nástěnek, rozhlasu a kina.

Otázka č. 2 – V čem se jejich propagace nejvíce odlišovala?

Propagace se příliš neodlišovala. Rozdíl byl pouze ve vizuálním zpracování propagačních materiálů, v regionální působnosti a ve výběru cílových skupin. Volené propagační prostředky byly téměř totožné.

Otázka č. 3 – Které ze zkoumaných propagačních prostředků lze využít i v dnešní době?

Nepochybně by bylo možno využít všechny, ovšem v dnešní době by se vybrané propagační prostředky lišily mírou využití. V popředí by zcela jistě byly propagační akce (eventy), PR ovšem s využitím online prostředí, charitativní akce a náborové kampaně s využitím dostupného mediálního mixu. Do pozadí by se dostala tištěná propagace, zejména v případě, pokud by cílovou skupinou byly děti a mládež.

Závěrem lze poznamenat, že propagace tělovýchovných jednot v tehdejším Československu byla na vysoké úrovni a odbornost a nasazení propagačních pracovníků zrovna tak. Některé jejich poznatky a nápady by bylo možno používat i dnešní době. Je pouze škoda, že mnohé propagační materiály se nedochovaly nebo jsou velmi špatně čitelné.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Česká obec sokolská. *Organizace. Historie Sokola. Založení Sokola* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupný z: <http://www.sokol-cos.cz/zalozeni-sokola-DBAE>

Česká obec sokolská. *Historie sletů v kostce* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupný z: <http://www.sokol.eu/obsah/183/historie-sletu-v-kostce>

Česká obec sokolská. *Symbolika – Sokolský kroj* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupný z: <http://www.sokol.eu/obsah/5495/symbolika-sokolsky-kroj>

Česká obec sokolská. *Symbolika – Znak* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupný z: <http://www.sokol.eu/obsah/5466/symbolika-znak>

Československý Orel: (program: dějiny: statistika). 1933. Praha

Československý Orel. *Historie Orla. Počátky Orla v Čechách* [online]. 2017 [cit. 2017-04-04]. Dostupný z: http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

Československý orel. *Historie Orla. Počátky Orla Morava* [online]. 2017 [cit. 2017-04-04]. Dostupný z: http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_morava

Československý orel. *Profil Orla* [online]. 2017 [cit. 2017-04-04]. Dostupný z: http://www.orel.cz/?ukaz=profil_orla

FILIP, Jakub. 1923. *Orelská myšlenka*. Praha: Nákladem Zemské rady Orla Čs. v Praze Orelské příručky.

HORŇÁK, Pavel. 2010. *Reklama: teoreticko-historické aspekty reklamy a marketingové komunikace*. Zlín: VeRBuM. ISBN 978-80-904273-3-4

KÖSSL, Jiří. KRÁTKÝ, František. MAREK, Jaroslav, 1986. *Dějiny tělesné výchovy*. Vyd. 1. Praha: OLYMPIA. 505/21/857

KÖSSL, Jiří. ŠTUMBAUER, Jan. WAIC, Marek, 2008. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Vyd. 3. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1566-0

Mediaguru. *Úvod. Články. Reklama. Reklama v období 1. Československé republiky: zapomenutá inspirace*. [online]. 2017 [cit. 2014-04-17]. Dostupný z: <http://www.mediaguru.cz/2012/05/reklama-v-obdobi-1-ceskoslovenske-republiky-zapomenuta-inspirace/#.UpW6nmbhaUk>

Mediaguru. *Úvod. Články. Reklama. Inzerát: nuda, zábava, ale i umění.* [online]. 2017 [cit. 2014-04-17]. Dostupný z: <http://www.mediaguru.cz/2012/03/inzerat-nuda-zabava-ale-i-umeni/>

Mediaguru. *Úvod. Články. Reklama. Teorie a praxe v rakouské monarchii.* [online]. 2014 [cit. 2017-04-17]. Dostupný z: <http://www.mediaguru.cz/2012/04/vyvoj-reklamy-i-teorie-a-praxe-v-rakouske-monarchii/>

Mediaguru. *Úvod. Články. Reklama. Z historie československé filmové reklamy: období první republiky* [online]. 2017 [cit. 2014-04-17]. Dostupný z: <http://www.mediaguru.cz/2012/03/z-historie-ceskoslovenske-filmove-reklamy-obdobi-prvni-republiky/>

MUCHA, Vilém, 1975. *Dějiny dělnické tělovýchovy v Československu.* Vyd. 1. Praha: Olympia.

Muzea a galerie na Vysočině. *Galerie* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupný z: http://www.mgvysociny.cz/vismo/galerie2.asp?id_org=450032&id_galerie=2002&p1=912

NEČASOVÁ, Denisa. RANDÁK Jan, 2010. *Genderové aspekty konstrukce reálného a symbolického těla.* Praha: Ústav dějin umění AV. ISBN 978-80-200-1833-5

Pod křídly Sokola: katalog k výstavě ke 150. výročí založení nejvýznamnější spolkové organizace v našich dějinách v Armádním muzeu Vojenského historického ústavu Praha ..., 19.6.2012-31.12.2012. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Vojenským historickým ústavem, 2012. ISBN 978-80-87211-63-2.

SEDLÁČEK, František, KOVÁŘ, Stanislav a BARCHÁNEK, Josef, 1947. *Prodáváme reklamou.* V Praze: Tiskařské a vydavatelské družstvo československého obchodnictva. 412-[II] s., [XXIV] s. obr. příl. Malá edice československého podnikání

SOLAR, Jiří, 1938. *Reklamní příručka.* Praha: J. Solar

SCHŮTOVÁ, Jitka. 2015. *Knihovna sbírky tělesné výchovy a sportu ...a co jí předcházelo.* Praha: Národní muzeum. ISBN 978-80-7036-451-2.

Svaz dělnických tělovýchovných jednot. *O nás. Historie.* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupný z: <http://www.sdtj.cz/onas/historie.aspx>

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, 1999. *Zlaté časy české reklamy.* Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-715-1

WAIC, Marek, 2012. *Byli jsme a budem: 150 let Sokola*. Vyd. 1. Praha: Agentura LEMAN, s.r.o. ISBN 978-80-260-1625-0

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Archiv města Brna, T 48, F. M. Žampach, osobní fond, 1850-1948, inv. č. 1-37, karton 1

Národní archiv, Československý orel. 1930 – 1948. archivní pomůcka č. 927

Národní archiv, Československý orel. 1930 – 1948. č. fondu 676. karton č. 12, inv. č. 92

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. archivní pomůcka č. 1108

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. karton č. 59, inv. č. 302
– náborové a propagační materiály Sokola pražského.

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. Karton č. 82, inv. č. 425
– odpovědi na anketu časopisu Sokol „Jak propagovati sokolství“.

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. Karton č. 82, inv. č. 82,
inv. č. 427 – ukázky výtvarného řešení obálky časopisu Sokol

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. Karton č. 109, inv.
č. 531 – členské přihlášky a náborové letáky

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. Karton č. 109, inv.
č. 533 – Sokolské diplomy, vysvědčení a osvědčení

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. Karton č. 110, inv.
č. 536 – svolání Sokola pražského ke členům a k veřejnosti, formuláře žádostí o příspěvky
a náborové akce

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. karton č. 110, inv.
č. 538 – plakáty sokolských vystoupení a zábavních pořadů

Národní archiv, Sokol pražský. (1857) 1861 – 1959. č. fondu 463. karton č. 123, inv.
č. 559 – sokolské a orelské pohlednice

Národní archiv, Československá obec sokolská. (1862) 1889 – 1952 (1955). č. fondu 541.
Karton č. 166, inv. č. 841 – náplň sokolských časopisů, nakladatelské otázky, odebírání
cizích časopisů, inzerce, spolupracovníci atd.

Národní archiv, Svaz DTJ. archivní pomůcka č. 1382

Národní archiv, Svaz DTJ. č. fondu 623. krabice č. 42, inv. č. 208 – oběžníky propagačního
odboru předsednictva Svazu

Národní archiv, Svaz DTJ. č. fondu 623. krabice č. 61, inv. č. 408 – korespondence redakce a administrace časopisu „Tělocvičný ruch“

Národní archiv, Svaz DTJ. č. fondu 623. krabice č. 61, inv. č. 409 – korespondence redakce a administrace časopisu „Zlatá brána“

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6222, Dívky, vstupte do Sokola, asi 1925

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 4700, Náborový plakát Orla, 1930

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6683, Mladí s námi do Dělnických tělovýchovných jednot!, 1930

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 5687, IX. Vsesokolský slet, 1932

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6679, Propagační plakát Orla, 1922

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 5399, I. Dělnická olympiáda, 1921

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 5318, Náborový plakát do Sokola, 1927

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6707, Propagační plakát Orla, 1939

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6680, Kamarádi! Hoši a dívky! Vstupte do DTJ, po 1920

Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6689, náborový plakát DTJ, 1934

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČOS Česká obec sokolská

DTJ Dělnická tělovýchovná jednota

Orel Československý orel

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. vizuál Sokola, Orla a DTJ	60
Tab. 2. PR Sokola, Orla a DTJ	61
Tab. 3. časopisy Sokola, Orla a DTJ	63
Tab. 4. Plakáty Sokola, Orla a DTJ	64
Tab. 5. letáky Sokola, Orla a DTJ	65
Tab. 6. Náborové kampaně Sokola, Orla a DTJ	67
Tab. 7. Akce	69
Tab. 8. Charitativní činnost	70

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – Dívky, vstupte do Sokola, asi 1925.....	83
Obrázek č. 2 – Náborový plakát Orla, 1930.....	83
Obrázek č. 3 – Mladí s námi do dělnických tělovýchovných jednot!, 1930	84
Obrázek č. 4 – Plakát k IX. všesokolskému sletu, 1932.....	84
Obrázek č. 5 – Propagační plakát Orla, 1922.....	85
Obrázek č. 6 – Plakát k I. dělnické olympiádě, 1921	85
Obrázek č. 7 – Náborový plakát do Sokola, 1927.....	86
Obrázek č. 8 – Propagační plakát Orla, 1938.....	86
Obrázek č. 9 – Náborový plakát DTJ, po roce 1920.....	87
Obrázek č. 10 – Pohlednice k VII. všesokolskému sletu, 1920.....	87
Obrázek č. 11 – Orelská pohlednice, nedatováno.....	88
Obrázek č. 12 – Náborový plakát DTJ, 1934.....	88

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Ukázky propagačních materiálů	82
--	----

PŘÍLOHA Č. 1: UKÁZKY PROPAGAČNÍCH MATERIÁLŮ

Obrázek č. 1 – Dívky, vstupte do Sokola, asi 1925 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6222)

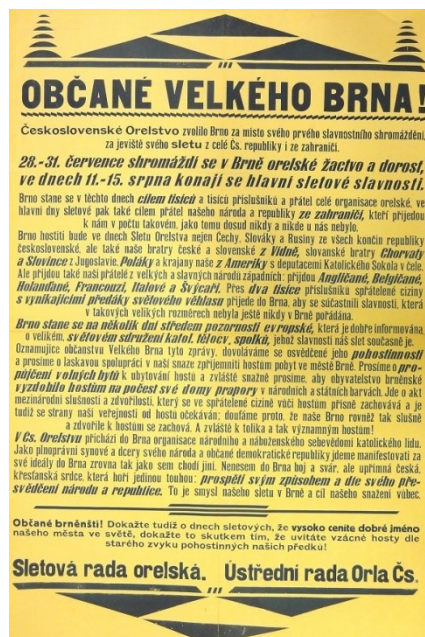
Obrázek č. 2 – Náborový plakát Orla, 1930 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 4700)

Obrázek č. 3 – Mladí s námi do Dělnických tělovýchovných jednot!, 1930 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6683)

Obrázek č. 4 – IX. Vsesokolský slet, 1932 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 5687)

Obrázek č. 5 – Propagační plakát Orla, 1922 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6679)

Obrázek č. 6 – II. Dělnická olympiáda, 1927 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 7702)

Obrázek č. 7 – Náborový plakát do Sokola, 1927 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 5318)

Obrázek č. 8 – Propagační plakát Orla, 1938 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6707)

Obrázek č. 9 – náborový plakát DTJ, po roce 1920 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6680)

Obrázek č. 10 – pohlednice k VII. všesokolskému sletu, 1920, (zdroj: Národní archiv, č. fondu 463, karton č. 123, inv. č. 559)

Obrázek č. 11 – Orelská pohlednice, nedatováno, (zdroj: Národní archiv, č. fondu 463, karton č. 123, inv. č. 559)

Obrázek č. 12 – náborový plakát DTJ, 1934 (zdroj: Národní museum. Archiv tělesné výchovy a sportu, Sb. plakátů, inv. č. 6689)